

Ahmed Şevkî'nin *Divānu'l-Etfāl*'inin Dil ve Tema Yönünden Tahlili

EMİNE MERVE AYTEKİN

Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Türkiye
Adıyaman University, Faculty of Islamic Studies, Turkey
eaytekin@adiyaman.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-7680-7340>

Öz

Şiir hem dünya edebiyatında hem de Arap edebiyatında hisleri harekete geçiren, haz veren bir tür olarak görülür. Bu sebeple Arap toplumunda da gerek Cahiliye döneminde gerek modern dönemde şairlere ve onların şiirlerine özel ilgi gösterilmiştir. Makalenin konusunu oluşturan *Divānu'l-Etfāl/Çocukların Divanı* isimli şiir koleksiyonunun yazarı olan Ahmed Şevkî (1870-1932) de modern dönemin ilgi odağı olan şairlerindendir. Çağdaş Arap edebiyatında sanat yeteneği ve şiirlerinin edebî gücü ile önemli bir yer tutan Ahmed Şevkî, Arap edebiyatı için önemli bir şahıstır ve onun üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Her bir çalışma şairi daha iyi tanımaya yardımcı olmaktadır. Bu makalenin amacı, Arap çocuk edebiyatında da öncülerden sayılan Ahmed Şevkî'nin çocukları konu edinen *Divānu'l-Etfāl*'ini Türkçeye kazandırmak, dil ve üslubunu, biçimsel özelliklerini ve muhtevasını analiz etmektir. *Divānu'l-Etfāl* şairin en meşhur eseri olan ve şiirlerinin bulunduğu *eş-Şevkiyyât* adlı divanının içinde bulunmaktadır. Şairin bu meşhur divanında çeşitli konularda yazdığı kasideleri bulunmaktadır. Çalışmaya konu olan bu şiir koleksiyonunun muhtevasını adından da anlaşılacağı üzere çocuk şiirleri oluşturmaktadır. Çalışmada betimleme, tasnif ve örnekleme yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Arap Çocuk Edebiyatı, Modern Arap Şiiri, Ahmed Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, *Divānu'l-Etfāl*.

Analysis of Ahmad Shawqî's *Divān al-Atfāl* in Terms of Language and Theme Abstract

Poetry is seen as a genre that stimulates the senses and gives pleasure in both world literature and Arabic literature. For this reason, special attention has been paid to the poets and their poems in the Arab society, both in the *Jāhiliyya* period and in the contemporary period. Ahmad Shawqî (1870-1932), who is the author of the collection called *Divān al-Atfāl/Children's Poems*, which is the subject of the article, is a popular poet in the contemporary period. Ahmad Shawqî, who has an important place in contemporary Arabic literature with his artistic talent and the literary power of his poems, is an important person for Arabic literature and many studies have been done on him. Each study helps to get to know the poet better. The aim of this article is to bring the poet's style, which is considered one of the pioneers in Arabic children's literature

and his *Dīwān al-Atfāl*, which is about children, to Turkish, and to analyzes his language and style, formal features, and content. *Dīwān al-Atfāl*, which is the subject of this article, is found in the poet's most famous work, his divan called *al-Shawqīyyāt*, in which his poems are found. In this famous divan of the poet, there are odes written on various subjects. The content of this poetry collection, which is the subject of the study, consists of children's poems, as the name suggests. In the study, descriptive, classification and sampling methods were used.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Arabic Children's Literature, Contemporary Arabic Poetry, Aḥmad Shawqī, *al-Shawqīyyāt*, *Dīwān al-Atfāl*.

Giriş

Arap tarihinde gerçekleşen çeşitli sosyal ve siyasal meseleler sebebiyle Arapların şiire ve edebiyata olan ilgileri, bilimsel faaliyetlere göre daha az olmuş, bu sebeple de şiirin ve edebiyatın gelişimi değişim göstermiştir. Mısır tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Napolyon'un Mısır seferi Mısır'ın askerî, ilmî, fikrî yapısına ayrıca kültürel, sanatsal ve bilimsel alanlarına etki etmiştir.¹ Bu işgal sonrası yukarıda zikredilen alanların olduğu gibi Arap şiirinin de modern dönem ile teması başlamıştır. Fakat asıl yenilik ve iyileşme Maḥmūd Sāmī el-Bārūdī (1840-1904) ve Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş Lübnanlı ve Suriyeli Hristiyan Arap şairlerin başlattıkları iyileştirme faaliyetleri olarak isimlendirilen *Mehcer* edebiyatı ile gerçekleşmiştir.² Yukarıda da ifade edildiği gibi el-Bārūdī öncülüğünde vukû bulan bu iyileşme hareketi Cahiliye ve Abbasîler döneminin önde gelen şairlerinin örnek alınıp şiirlerine nazire yazılması suretiyle başlamıştır. Bu şekilde geçmiş ve gelecek arasında köprü kurularak çağdaş adımlar ile Arap şiiri eski canlılığına kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu sürecin ardından 20. yüzyılda Aḥmed Şevkî ve Ḥāfız İbrāhīm (1871-1932) gibi Neo-klasik kabul edilen şahsiyetler de üretken şairlikleriyle bu iyileşme ve modernleşme hareketine ciddi katkılarda bulunmuşlardır.³ Şevkî'nin Avrupa'da okuması, Fransız edebiyatı eğitimi alması, Batı edebiyatını sıkı takip etmesi sebebiyle bu edebiyata hakim olması, ayrıca bu çalışmada da örnekleri görüleceği üzere Batı'yı örnek alarak kurgu kapsamında hayvanları konuşturduğu şiirler yazması Arap şiirine getirdiği yenilikler bakımından modern dönemin önde gelen şairlerinden görülmesini sağladığını söylemek mümkündür.

¹ Aḥmed Heykel, *Taṭavvuru'l-Edebi'l-Ḥadīṣ fī Mısr: Min Evāilil-Ḳarni't-Tāsi'a ve 'Aşera ilā Kıyāmi'l-Ḥarbi'l-Kubrā es-Saniye*, 25-27.

² Selmā el-Ḥadrā el-Ceyyūsī, *el-İtticāhāt ve'l-Ḥarakāt fī'ş-Şi'ri'l-'Arabiyyi'l-Ḥadīṣ*, 101; Muḥammed 'Abdulmun'im Ḥafācī, *Dirāsāt fī'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Ḥadīṣ ve Medārisih*, 39.

³ Şevkî Dayf, *el-Fennu ve Mezāhibuhu fī'ş-Şi'ri'l-'Arabi*, 513-517.

Hikayesi eskilere dayanan Arap şiiri çeşitli süreçlerden geçerek önemini sürdürmeye devam etmektedir. Toplum için önem arz eden bu edebî türde işlenen temalar da önemlidir. Bu temaların topluma, şairin yaşadığı çevreye faydalı olması şiiri daha da önemli kılmaktadır. Çünkü şiir teknik özellikleri bakımından insanda heyecan, sezgi, his uyandırır ve bazen nesir türüne göre daha etkileyici olabilmektedir.

Bir bebek dünyaya geldiğinde yaşamı öğrenebilmek için başta anne-babasına daha sonra topluma ihtiyaç duyar. Yaşantıları arttıkça öğrenmesi de artar. Evde anne-baba ile başlayan yaşam serüveni aile büyükleri ve okulda öğretmenleri, arkadaşları daha sonra toplum ile devam eder. Çocuklar bir toplumun serveti olduğu için onların eğitilmesi o toplumun geleceğinin inşasında çok önemlidir. Çocuk edebiyatı da çocuğun dünyasıyla ilgilenmek anlamına gelir ki bu da medeniyetin göstergesi demektir.

Çocuk edebiyatı çocukların yaşamı öğrenmeleri konusunda destekleyici bir güç olarak ifade edilebilir. Bu edebiyat türü, çocukların zihinsel, dilsel, duygusal, psikolojik ve toplumsal gelişimlerinde ciddi rol üstlenir ve kişiliklerinin oluşumunu destekler. Ayrıca çocuk edebiyatı ürünleri çocukların algılarını geliştirir, ufuklarını açar, hayal dünyalarına katkı sağlayıp duyarlılıklarını arttırır.⁴ Bu edebiyat türü çocuklara özgüven, cesaret, okuma isteği, merak ve kendini ifade edebilme gücü aşılama yardımı olur. Çocuk edebiyatı öykü, şiir, bilmece, fabl, fıkra, tiyatro gibi hem görsel hem de işitsel olmak üzere çeşitli türleri ile çocukların gelişimine katkı sunmaktadır.⁵ Bu önemli edebiyat türünü Hādī Nu'mān el-Hītī "Fikirlerin, hislerin ve hayallerin tasvir edildiği tüm edebi eserlerin çocuğun aklı, vicdanî, hayalî ve hissî idrakine uygunluğudur."⁶ olarak tanımlamaktadır.

Şiir bir toplumun gelecek kuşaklara bırakacağı nefesi gibidir.⁷ Şiirin gücü ve ömrü hitap ettiği kitle, işlediği tema ve biçimsel özelliklerine bağlıdır. Şiir sanatında çocuklara hitap eden temalara yer vermek çocuğu dolayısıyla geleceği önemsemek demektir. Çünkü çocuk şiiri, çocuğun zihinsel, duygusal, psikolojik ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen ayrıca onu edebî, sanatsal ve kültürel açıdan geliştirebilecek seçkin bir edebî türdür.⁸

⁴ Hādī Nu'mān el-Hītī, *Edebu'l-Etfāl Felsefetuhu, Funūnuhu Vesā'ituhu*, 72.

⁵ Hasen Şihāte, *Edebu't-Tifl'l-'Arabī: Dirāsāt ve Buhūs*, 12-13.

⁶ el-Hītī, *Edebu'l-Etfāl Felsefetuhu, Funūnuhu Vesā'ituhu*, 13.

⁷ Adonis, *Arap Poetikası*, 9.

⁸ Rümeyya Zeynep Uylaş, "Arap Edebiyatında Çocuk Şiiri," 327.

Ahmed Şevkî, Arap dünyasında çocuk edebiyatının öncülerinden kabul edilir.⁹ Dr. 'Alî el-Ĥadîdî, Arap Dünyasında, çocuk edebiyatı alanında en büyük adımın Ahmed Şevkî tarafından atıldığı görüşündedir.¹⁰ Onun çocuklarına ve torunlarına olan düşkünlüğü, onların eğitimine ve karakter gelişimine gösterdiği hassasiyet şiirlerine yansımıştır. Bunun sonucu olarak Şevkî toplumun evlatlarını eğitmek amacıyla şiirlerinde çocuk konularına yer vermiştir.¹¹ Şairin çalışmaya konu olan *Dîvānu'l-Etfāl*'i, çocukların edebî ve kültürel gelişimine katkı sağlaması amacıyla yazdığı şiirleri derlediği bir koleksiyondur.¹²

Çağdaş Hâfîz İbrâhîm tarafından şiir yeteneğinden ötürü *Emîru's-Şu'arâ*' lakabı verilen Ahmed Şevkî¹³ hakkında hem bizim dilimizde hem de başka dillerde onu çeşitli yönleriyle ele alan pek çok bilimsel çalışma kaleme alınmıştır. Arap Edebiyatı açısından ehemmiyeti haiz olan şairin hayatı hakkında hem çalışmanın hacmini arttırmamak hem de tekrara düşmemek adına çalışmada bilgi verilmemiştir. Ahmed Şevkî'yi konu edinen kitaplar içerisinde, Ahmet Kazım Ürün'ün *1868-1932 Mısır'da Türk Bir Şair: Ahmet Şevki* adlı eseri bulunur, bu eserde şairin yaşadığı dönem, hayatı, eserleri, fikir dünyası ve Türkiye ve Türklerle ilgili şiirleri bulunmaktadır.¹⁴ İkinci olarak İhsan Doğru'nun *Emîru's-Şu'arâ Ahmet Şevkî ve Şevkiyyât'ında Toplum ve Siyaset* adlı çalışması bulunur, bu çalışmada ise yine hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında oldukça detaylı bilgiler ile *eş-Şevkiyyât* adlı divanında toplum ve siyasete dair pek çok temada yazdığı şiirleri bulunmaktadır.¹⁵ Kitap bölümü olarak İbrahim Şaban ve Abdussettar al-Hajhamad'ın *Ahmet Şevki ve Endülüs'te Kaleme Aldığı Şiirler* adlı çalışması bulunur, bu çalışmada Şevkî'nin hayatı hakkında kısa bilgi ve sürgün yaşamı boyunca Endülüs'te kaleme aldığı şiirlerin özellikleri ve bu şiirlerinden bazı örnekler bulunmaktadır.¹⁶ Bir diğer kitap bölümü ise Esat Ayyıldız'ın *Ahmet Şevki'nin Mısır İstiklalinin Müdafası İçin Sömürge Yöneticisine Hitaben Nazmettiği Lâmiyye'sinin Tahlili* adlı eseridir ve bu çalışmada onun üzerine yapılan çalışmalara yer verildikten sonra şairin vatan ve istiklal anlayışı irdelenmiş ardından Lord Cromer'e hitaben yazdığı

⁹ Ahmed Zelaţ, *Edebu'l-Etfāl beyne Ahmed Şevkî ve 'Uşman Celâl*, 13.

¹⁰ 'Alî el-Ĥadîdî, *Fî Edebi'l-Etfāl*, 244.

¹¹ Rûmeysa Zeynep Uylaş, "Arap Edebiyatında Çocuk Şiiri," (yüksek lisans tezi), 84.

¹² Ahmed Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:903.

¹³ 'Umer Rîdâ Kehhâle, *Mu'cemu'l-Muellifîn*, I:153.

¹⁴ Ahmet Kazım Ürün, *1868-1932 Mısır'da Türk Bir Şair: Ahmet Şevki*, 1-176.

¹⁵ İhsan Doğru, *Emîru's-Şu'arâ Ahmet Şevkî ve Şevkiyyât'ında Toplum ve Siyaset*, 1-362.

¹⁶ İbrahim Şaban ve Abdussettar al-Hajhamad, "Ahmet Şevki ve Endülüs'te Kaleme Aldığı Şiirler," 248-256.

kasidesi içerik açısından tahlil edilmiştir.¹⁷ Şevkî'ye ilişkin makaleler arasında ilk olarak Yusuf Uralgiray'ın "Ahmed Şevki" (1970) isimli makalesi zikredilebilir. Bu makalede şairin hayatı, şairliği, edebî şahsiyeti, eserleri, şiirlerinin şekil, belagat ve tema özellikleri şiirlerinden örnekler ile, mersiyeleri, hicviyeleri, şair hakkında yapılan eleştiriler ve şairin eserlerine dair bilgiler bulunmaktadır.¹⁸ Kenan Demirayak'ın "Ahmet Şevki'nin Makedonya ve Edirne Mersiyesi: "Yeni Endülüs mü?" (1993)¹⁹ adlı makalesi, Hüseyin Yazıcı'nın "Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmed Şevki ve Şiirlerinde Sultan II. Abdulhamid" (1997)²⁰ çalışmaları da şaire dair yapılan makalelerin başında gelir. Yabancı dilde hazırlanmış bir makale olan Muḥammad Muştafa Badawî'nin "Aḥmad Shawkî" (1975) isimli makalesi Azmi Yüksel tarafından Türkçeye çevrilmiştir. (1987)²¹ Bu çalışma da şairin hayatına dair detaylı bilgiler içermektedir. Ayrıca çalışma çocuk edebiyatı sahasına girdiği için bu kısımda Yusuf Köşeli'nin *Arap Çocuk Edebiyatı* adlı doktora çalışmasını da zikretmek gerekir, bu çalışmada Şevkî'nin çocuk edebiyatındaki yerine ilişkin bazı bilgilere ulaşmak mümkündür.²² Yine şaire dair pek çok bildiri, doktora ve yüksek lisans tezi yapılmıştır.²³ Şair ülkemizde hem edebiyat hem tarih bölümlerinde ilgi gören bir şahıstır. Her bir çalışma şairin ülkemizdeki akademisyenlere büyük bir araştırma sahası bıraktığını göstermektedir. Bu makaleyi daha önceki çalışmalardan ayıran husus ise daha önce şairle ilgili herhangi bir çalışmaya konu olmamış olan ve şairin çocuklar için yazdığı şiirleri içeren *eş-Şevkiyyât*'ının içinde bulunan *Divānu'l-Etfāl* isimli şiir koleksiyonunun içerik, dil, üslup, tema ve şekil açısından incelenmesidir. Çocuk edebiyatının öncülerinden sayılan şairin bir kısım çocuk şiirlerinin, müstakil bir çalışmada ele alınması âcizâne ehemmiyeti haizdir. Çalışmada öncelikle koleksiyonun teması ve içeriği, ardından dil ve üslubu analiz edilmiş son olarak kıafiye özellikleri ile belâgî özellikleri ele alınmıştır.

¹⁷ Esat Ayyıldız, "Ahmet Şevki'nin Mısır İstiklalinin Müdafası İçin Sömürge Yöneticisine Hitaben Nazmettiği Lâmiyye'sinin Tahlili," 1-26.

¹⁸ Yusuf Uralgiray, "Ahmed Şevki," 213-261.

¹⁹ Ayyıldız, "Ahmet Şevki'nin Mısır İstiklalinin Müdafası İçin Sömürge Yöneticisine Hitaben Nazmettiği Lâmiyye'sinin Tahlili," 2.

²⁰ Hüseyin Yazıcı, "Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmed Şevki ve Şiirlerinde Sultan II. Abdulhamid," 179-192.

²¹ Muḥammed Muştafa Badawî, "Aḥmad Shawkî, A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry, Cambridge 1975," 479-493.

²² Yusuf Köşeli, "Arap Çocuk Edebiyatı," (doktora tezi), 185-186.

²³ Bu eserlerin tamamına ulaşmak için bkz. Ayyıldız, "Ahmet Şevki'nin Mısır İstiklalinin Müdafası İçin Sömürge Yöneticisine Hitaben Nazmettiği Lâmiyye'sinin Tahlili," 2-4.

1. *Dīvānu'l-Etfāl*'in Muhtevası

Şairin en meşhur eseri olan *eş-Şevkiyyât* adlı divanında yer alan *Dīvānu'l-Etfāl/Çocukların Divanı* çocuklara edebî ve kültürel açıdan katkı sağlaması amacıyla hazırlanmış bir şiir koleksiyonudur. Şairin 1888-1898 yılları arasında nazmettiği *eş-Şevkiyyât* adlı divanın ilk baskısı 1898 yılında Kahire'de yapılmıştır.²⁴ “1927 yılında ilk cildi Dr. Muhammed Huseyn Heykel tarafından yayımlanmış, 1930, 1936, 1943 yıllarında da diğer ciltleri yayımlanmıştır. Eserin ilk cildinde siyaset, tarih ve toplumsal konularda şiirler, ikinci cildinde tasvir ve gazel türünde şiirler, üçüncü cildinde mersiye ağırlıklı şiirler, ölümünden sonra yayımlanan son cildinde ise didaktik ve fabl türünde şiirler bulunmaktadır”²⁵, çalışmanın konusunu teşkil eden *Dīvānu'l-Etfāl* eserin dördüncü cildinde bulunmaktadır. Bu ciltte çocuklara yönelik elli beş manzum hikâye bulunmaktadır. Bu çalışmada *eş-Şevkiyyât*'ın Muessesetu Hindāvî tarafından 2017 yılında neşredilen baskısı²⁶ ile Dāru Şadr tarafından Beyrut'ta neşredilen *Dīvānu Aḥmed Şevkî* isimli baskısından faydalanılmıştır.²⁷

Her tema insan ve insanlığın bir yönünü, bir özelliğini dile getiren soyut bir kavramdır. O metnin anlam ve ses yapısı ile iç içe geçmiştir.²⁸ Çalışmaya konu olan şiir koleksiyonunun temasını da çocuklar oluşturmaktadır. Bünyesinde on adet şarkı ve marş tarzında şiir bulunan bu koleksiyondaki şiir başlıkları *Kedi ve Temizlik, Büyükanne, Vatan, Hayvanlara Merhamet, Anne, Karganın Oğlu, Nil, Okul, Mısır Şarkısı ve İzci Şarkısı*'dir. Çalışmanın bu kısmında söz konusu şiirlerin muhtevası değerlendirilecektir. Ardından şiirlerin Arapça aslına ve Türkçe çevirisine yer verilecektir.

1.1. *El-Hirratu ve'n-Nezāfe* Şiiri

El-Hirratu ve'n-Nezāfe başlıklı şiir²⁹, çocuklara temizliğin önemini ifade etmek üzere kedi figürü ile yazılmış eğitsel bir şiirdir. Şair temiz ve düzenli olmanın gerekliliğini ve önemini kedi üzerinden, hayvanların da temizliğin bilincinde olduğundan örnek vererek ifade etmiştir. Dünyaya geldiklerinde temizlik kavramı çocukların zihninde bulunmaz, onu ailelerinden ve yaşadıkları toplumdan öğrenirler. Kedi çocukların ilgisini çekebilecek bir hayvandır ve şair şiirinde kedi figürü ile çocukların dikkatini temizliğe

²⁴ Şevkî Dayf, *Şevkî Şâ'iru'l-'Aşri'l-Hadîs*, 14.

²⁵ Ürün, *1868-1932 Mısır'da Türk Bir Şair: Ahmet Şevki*, 52.

²⁶ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:903-909.

²⁷ Aḥmed Şevkî, *Dīvānu Aḥmed Şevkî*, 297-304.

²⁸ Şerif Aktaş, *Şiir Tahlili -Tema ve Uygulama-*, 32.

²⁹ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:903.

çekmeyi hedeflemiştir. Şiirin öznesinin net olması, temizlik figürünün kedi üzerinden tasvir edilmesi ile çocuğun zihin dünyasına hitap etmiştir denebilir. Fakat soyut gelişimine geçmemiş çocuklar için bazı ifadelerin yabancı ve muğlak ifadelerin kaldığı söylenebilir. *Evrad-ı şerife* ve gazetenin manşeti manasına gelen *'unvānu's-şahīfe* bu ifadelere örnek verilebilir. Şair evrad-ı şerife için öğle ve ikinci vakitlerini zaman olarak tayin etmiştir. Burada kedinin o vakitlerdeki miyavlaması ile Allah'ı zikrettiği yorumu yapılabilir. Ayrıca bu ifadenin kullanılması çocukları, dünyadaki bütün varlıkların kendi dillerinde Allah'ı zikrettiklerine dair inanışa hazırlamaktadır.

الهُرَّةُ وَالنَّظَافَةُ

هَرَّتِي جِدُّ أَلْبَقَّةُ وَهِيَ لِلْبَيْتِ حَلِيفَةُ
 هِيَ مَا لَمْ تَتَحَرَّكَ ذُمِيَّةُ الْبَيْتِ الظَّرِيفَةُ
 فَإِذَا جَاءَتْ وَرَاحَتْ زَيْدٌ فِي الْبَيْتِ وَصَيْفُهُ
 شَغَلَهَا الْفَارُ: تُنْقِي الرَّفَّ فَتَمْنَهُ وَالسَّقِيفَةَ
 وَتَقَوْمُ الظَّهْرِ وَالْعَصْرَ بِأَوْرَادٍ شَرِيفُهُ
 وَمِنَ الْأَتْوَابِ لَمْ تَمِ لَيْلِكَ سَوَى فَرِي قَطِيفُهُ
 كَلِمَا اسْتَوْسَخَ، أَوْ آوَى الْبِرَاغِيثِ الْمُطِيفُهُ
 غَسَلْتُهُ، وَكَوَّنْتُهُ بِأَسَالِيبِ لَطِيفُهُ
 وَحَدَّثْتُ مَا هُوَ كَالْحَمَامِ وَالْمَاءِ وَظِيفُهُ
 صَبَّرْتُ رَيْقَتَهَا الصَّابُونَ، وَالشَّارِبِ لَيْفُهُ
 * * *
 لَا تَمَرَّرَنَّ عَلَى الْعَيْنِ وَلَا بِالْأَنْفِ جَيْفُهُ
 وَتَعَوَّدُ أَنْ تُثَلِّقِي حَسَنَ الثَّوْبِ نَظِيفُهُ
 إِنَّمَا الثَّوْبُ عَلَى الْإِنْسَانِ عُنْوَانُ الصَّحِيفَةِ

Kedi ve Temizlik

Kedim harika bir evcil hayvandır ve evin dostudur.

Evin şirin bebeği kedim hareket etmez.

Eve geldiğinde bol bol hizmet eder.

Fare ile uğraşır, rafları ve çatı katını fareden temizler.

Öğle ve ikinci vakitlerinde güzel virdler/zikirler yapar (miyavlar).

Pelüş kürkünden başka sahip olduğu elbisesi yoktur.

Ne zaman kirlense veya pirelense,

Onu yıkardım o da (diliyle) güzelce pelüş kürkünü kurulardı.

Bu şekilde hamam, su ve tarağı birleştirdi.

Tükürüğünü sabun bıyığını lif yaptı,
Göze ve burna paspal gelmesin diye,
Temiz ve güzel elbiseler içinde görünmeye alış!
Çünkü insanın elbisesi gazetenin manşeti gibidir.

1.2. El-Cedde Şiiri

El-Cedde başlıklı şiiri³⁰ şair, çocuklara büyükanne ve büyükbaba sevgisini aşılacak amacıyla yazmıştır. Türk toplumunda nineler ve dedeler, torunları için “evlat ceviz ise torun ceviz içidir” şeklinde bir benzetme ile torunlarına olan sevgilerini ifade ederler. Torun sevgisi bir ırkla veya toplumla sınırlı değildir. Şiirden Arap toplumunda da torun sevgisinin fazlasıyla bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim çocuklarına tutkulu bir sevgi besleyen şair Ahmed Şevkî³¹ torunlarına da çok düşkündür ve onlara çeşitli lakaplar takarak bu sevgisini somutlaştırmıştır.³² Manzum hikâye tarzında olan bu şiirde de şairin, büyükanne torununa olan sevgisini ve merhametini resmettiği görülmektedir. Ayrıca çocuklara kendilerine merhamet ve sevgi dolu olan atalarına sevgi, saygı ve şefkat göstermeyi aşılacak da şiirin hedefleri arasında sayılabilir.

الْجَدَّةُ

لي جَدَّةٌ تَرَأْفُ بي أحنى عليَّ من أبي
وكلُّ شيءٍ سرَّني تذهب فيه مذهبي
إن غضب الأهل عليَّ كلُّهم لم تغضب
مشى أبي يوماً إليَّ مشية المؤدب
غضبان قد هدَّد بالضرب وإن لم يضرب
فلم أجد لي منه غير جدتي من مهرب
فجعلتني خلفها أنجو بها، وأختني
وهي تقول لأبي بلهجة المؤدب:
ويح له ويح له ذا الولد المعذب؟
ألم تكن تصنع ما يصنع إذا أنت صبي؟

Büyükanne

Bana şefkat ve merhamet gösteren bir büyükanne var, bana babamdan da şefkatlidir.

Beni mutlu eden her şeyde o benim yanımdadır.

Tüm ailem bana kızsı bile o bana kızmaz.

³⁰ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:904.

³¹ Zeki Mubârek, *Ahmed Şevkî*, 251.

³² Doğru, *Emîri's-Şu'arâ Ahmet Şevkî ve Şevkiyyât'ında Toplum ve Siyaset*, 53.

Bir gün babam terbiye etmek amacıyla bana doğru yürüdü.
 Vurmadı fakat vurmakla tehdit etti.
 Sığınmak için büyükannemden başka kimse bulamadım.
 Kurtulmam ve gizlenmem için beni arkasına aldı.
 Babama azarlayıcı ses tonuyla şöyle dedi:
 Vah bu çocuğa! Vah eziyet gören bu çocuğun haline!
 Sen çocuk olsaydın onun yaptığını yapmaz mıydın?

1.3. *El-Vaṭan Şiiri*

Vatan her insan için önemli bir olgudur. İslam dininde vatan sevgisi kutsanmış ve Allah Kur'an-ı Kerim'de çeşitli ayetlerle bu sevgiye dikkat çekmiştir: "Eğer onlara 'kendinizi öldürün' yahut 'vatanınızdan çıkın' diye emretseydik, onların çok azı hariç bunu yapmazlardı..."³³ mealindeki ayet-i kerimede vatan sevgisi ile can sevgisi eş tutulmuştur. "Bülbülü altın kafese koymuşlar ille de vatanım demiş" atasözü de Türklerde vatanın önemine işaret eder. Ahmed Şevkî de özellikle sürgün sırasında yazdığı şiirlerinde vatan olgusunu işlemiştir. Ayrıca vatan sevgisi çocuk yaşlardan itibaren verilmesi gereken bir duygu olduğu için bu temaya da çocuk şiirlerinde yer vermiştir. *El-Vaṭan* başlıklı şiirde³⁴ şairin vatan sevgisini kuşlar ve rüzgar arasında bir diyalog ile vermeyi hedeflediği ifade edilebilir. Ayrıca şairin *fabl* türünde kaleme aldığı bu şiirinde yer verdiği Yemen'in eski krallarının lakaplarından biri olan *Zî Yezen* çocuklar için kapalı bir isimdir ve şiiri anlama güçlüğü oluşturduğu söylenebilir.

الْوَطَنُ

عُصْفُورَتَانِ فِي الْجِجَا زِ حَلَّتَا عَلَى فَنَنْ
 فِي خَامِلٍ مِنَ الرِّيَا ضِي، لَا نَدِي، وَلَا حَسَنَ
 بَيْنَا هُمَا تَنْتَجِيَا نِ سَخَرَا عَلَى الْعُصْنِ
 مَرَّ عَلَى أَيْكِهِمَا رِيحٌ سَرَى مِنَ الْيَمَنِ
 حَيًّا وَقَالَ: دُرَّتَا نِ فِي وَعَاءٍ مُمْتَهَنٍ!
 لَقَدْ رَأَيْتُ حَوْلَ صَنْدِ عَاءٍ، وَفِي ظِلِّ عَدَنَ
 خَمَانًا كَأَنَّهَا بَقِيَّةٌ مِنْ ذِي بَرْنَ
 الْحَبُّ فِيهَا سَكَّرَ وَالْمَاءُ شَهْدٌ وَلَبِنَ
 لَمْ يَرَهَا الطَّيْرُ وَلَمْ يَسْمَعْ بِهَا إِلَّا افْتَتَنَ
 هَيَّا اِرْكَبَانِي نَأْتِيهَا فِي سَاعَةٍ مِنَ الزَّمَنِ

³³ Kur'an Yolu Diyanet Kuran Meali <https://kuran.diyaret.gov.tr> (02.02.2022), 4/en-Nisâ: 66.

³⁴ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:904-905.

* * *

قالت: له إحداهما والطَّيْرُ مِنْهُنَّ الْفِطْنُ:
يا رِيحُ أَنْتَ ابْنُ السَّيِّدِ لـ، ما عَرَفْتِ ما السَّكْنِ
هَبْ جَنَّةَ الْخُلْدِ الْيَمَنِ لا شَيْءَ يَعدِلُ الْوَطَن!

Vatan

İki kuş Hicaz'a varıp bir dala kondu.

Ne bir pınarın ne de güzelliğin olduğu kurak bahçelerde,

O ikisi seher vakti dalların üzerinde birbirlerine fısıldarken,

Yemen'den esen bir rüzgâr onların ormanına uğradı.

Selam verdi ve şöyle dedi: İşte kıymeti bilinmeyen bir kapta iki inci!

San'a'nın* etrafında ve Aden'in* gölgesinde,

Zî Yezen'nin* kalıntısına benzer ağaçlıklar gördüm.

Tohumu şeker, suyu bal ve süt gibidir.

Kuşlar onu görmesin veya duymasın ki akılları başından gitmesin,

Haydi binin sırtıma bir anda oraya ulaşalım.

Kuşlardan kıvrak zekâlı olan kuş şöyle dedi:

Ey rüzgar, sen seyahat erbabısın, yerleşim nedir bilmezsin,

Ebedî cennetin Yemen olduğunu farz etsen de hiçbir şey vatana denk değildir!

“Eski Arap eleştirmenleri şiirde beyit bütünlüğü üzerinde durmuş, mananın sonraki beyte bırakılmadan tek beyitte tamamlanmasının daha iyi olacağını belirtmişlerdir. Böyle olmayan beyitleri kusurlu saymışlardır.”³⁵ Kudâme'nin mananın vezinle uyumundan kaynaklı kusurlardan saydığı ve *mabtûr* ismini verdiği bu kusur, mananın uzayıp beytin dışına çıkması demektir.³⁶ *Vatan* şiirinde bu durum şu beyitlerde, ilk beytin manasının sonraki beyit ile tamamlanmasıyla görülmektedir:

لقد رأيتُ حَوْلَ صَدْنِ عَلاءَ، وفي ظِلِّ عَدْنِ
خماناً كأنها بَيْعَةٌ من ذِي يَزْنَ

San'a'nın etrafında ve Aden'in gölgesinde,

Zî Yezen'nin kalıntısına benzer ağaçlıklar gördüm.

Birinci beytin anlamı kâfiye ile kesilip ikinci beyit ile tamamlanmıştır.

* Yemen'in başkenti.

* Yemen'de bir şehir.

* Yemen'in eski krallarının lakaplarından biri.

³⁵ Halim Öznurhan, “Kudâme b. Ca'fer'e Göre Şiir Kusurları,” 154.

³⁶ Kudâme b. Ca'fer, *Naḳdu's-Şi'r*, 209.

1.4. *Er-Rifk bi'l-Ḥayevān Şiiri*

“Yeryüzünde yürüyen hayvanlardan ve gökyüzünde iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi sizin gibi birer topluluktur.”³⁷ ayetinde de ifade edildiği gibi hayvanlar da yeryüzünün sakinleridir. Yaşama, barınma, beslenme gibi hakları vardır. Allah onlardan bazılarını faydalanmamız için bizlere helal kılsa da bu durum onlara eziyet edebileceğimiz, dilediğimiz şekilde ve haklarına riayet etmeden kullanabileceğimiz anlamına gelmez. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber de³⁸ ayetlere paralel olarak hayvanlara merhamet konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Çölde susuz nefes nefese kalan bir köpeğe ayakkabısı ile su veren adamın günahlarının bağışlanıp Allah'ın rızasını kazandığını anlatınca sahabi: “Ey Allah'ın Rasulu! Hayvanlara yaptığımız iyilikler için de mi sevap var?” diye sormuş, Hz. Peygamber: “Her canlıya yapılan iyilikte sevap vardır.”³⁹ diyerek hayvanlara merhametin hem önemine hem de Allah katındaki yerine işaret etmiştir. *Er-Rifk bi'l-Ḥayevān* başlıklı şiirde de⁴⁰ şair, hayvanların insan hayatına hizmetlerinden bahsederek onun insan hayatındaki önemine ve faydasına ayrıca insan üzerindeki hakkına dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Ayrıca çocuklara yeryüzündeki tüm canlılara merhamet gösterilmesi gerektiğini aşlamak da şiirin bir başka hedefidir. Şiirde ayetlere telmih yapılarak verilmek istenen mesaj desteklenmiştir bunun örneklerine *Divānu'l-Etfāl*'deki Edebî Sanatlar başlığında yer verilmiştir.

الرَّفْقُ بِالْحَيَوَانَ

الحيوانُ خَلْقٌ لَهُ عَلَيْكَ حَقٌّ
سَخَّرَهُ اللَّهُ لَكَ وَلِلْعِبَادِ قَبْلَكَ
حَمُولَةٌ الْأَنْفَالِ وَمَرْضِعُ الْأَطْفَالِ
وَمُطْعَمُ الْجَمَاعَةِ وَخَادِمُ الزَّرْعَةِ
مَنْ حَقَّهُ أَنْ يُرْفَقَ بِهِ وَأَلَا يُرْهَقَا
إِنْ كَلَّ دَعَا يُسْتَرْخُ وَدَاوَهُ إِذَا جُرْحُ
وَلَا يُجْعُ فِي دَارِكََا أَوْ يَظْمُ فِي جَوَارِكََا
بِهَيْمَةٌ مَسْكِينُ يَشْكُو فَلَا يُبِينُ
لِسَانُهُ مَقْطُوعُ وَمَا لَهُ دُمُوعُ!

³⁷ 6/el-En'ām: 38.

³⁸ 21/el-Enbiyā: 107.

³⁹ el-Buḥārī, Musākāt, 9 (no. 2363).

⁴⁰ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:905.

Hayvanlara Merhamet

Hayvan, senin üzerinde hakları olan bir varlıktır.
 Allah onları sizin ve sizden önceki kullarının hizmetine verdi.
 Yüklerin taşıyıcısı ve çocukların sütanesi,
 Halkın aşevi ve tarımın hizmetkârı,
 Şefkat görmek ve eziyet görmemek onun hakkıdır.
 Yorulursa dinlenmesine izin ver ve yaralanırsa onu tedavi et.
 Evinde aç bırakma/acı çektirme veya mahallende susuz bırakma.
 Zavallı hayvan şikâyet eder ama göstermez.
 Dili kesik üstelik gözyaşları da yoktur!

1.5. El-Umm Şiiri

Anne, çocuğun yetiştirilmesi ve karakterinin inşa edilmesinde etkin role sahiptir. Şevkî şiirlerinde annenin rolüne ve etkisine sıkça değinirken aslında aile kurumunun içinde anneliğin önemine vurgu yapmıştır. *El-Umm* başlıklı şiirde⁴¹ annenin çocuğun karakteri, terbiyesi üzerinde oldukça etkili olduğunu, annenin yaşantısı ne ise çocuğun yaşantısının da ona benzeyeceğini ifade etmektedir.

الأمُّ
 لولا النقى لقلت: لم يخلقُ سيواك الولدا!
 إن شئتِ كان العَيْرُ، أو إن شئتِ كان الأسدا
 وإن تُردُ غَيًّا عَوَى أو تَبغِ رُشدًا رَشدا
 والبيئُ أنتِ الصوتُ في هـ، وهو للصوتِ صدَى
 كالتيبِعا في قفصٍ: قيلَ له، فقلّدا
 وكالتضيبِ اللدّن: قد طَوَّعَ في الشكْلِ اليدَا
 يأخذُ ما عَوَّدتِه والمرءُ ما تَعَوَّدَا!

Anne

Eğer günah olmasaydı, 'çocuğu sadece sen yarattın' derdim!
 O (çocuk) istersen bir eşek istersen bir aslan olur,
 Eğer sapkın olmasını istersen sapar, doğru biri olmasını istersen
 doğru biri olur,
 Sen evsin ve o evin içindeki sessin, o (çocuk) da sesin yankısıdır,
 Tıpkı taklit et denince taklit eden kafesteki papağan gibi,
 Tıpkı esnek bir dal gibi, elde şekilden şekle giren,

⁴¹ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:905.

Alışık olduğun ne varsa o da onlardan alır, öyle ya kişi alıştığı şeylerdir!

Kanaatimizce bu şiirin çocuklara dair bir şiir koleksiyonunda bulunması pek isabetli görünmemektedir. Zira şiirde çocuğa değil anneye bir hitap söz konusudur. Ayrıca şiirdeki edebî sanatların yoğunluğu (*kaşr*, *teşbih-i cem'*, *teşbih-i belîğ*, *teşbih-i mufaşşal*, *tenāsub*, *tıbāķ*) nazmın üslubunu kapalı kılmaktadır. Bununla beraber şiirde manayı pekiştiren onu açıklama ve mübalağa maksatlı yapıldığında makbul *ıtnāb*⁴² adını alan sanatın da şiirde kullanıldığı şu beyitte görülmektedir:

إن شئتَ كان العَيْرُ، أو إن شئتَ كان الأسدَا

Şiirde annenin çocuk üzerindeki etkisini ifade etmek için sık sık benzetme ve tekrara başvurulduğu ifade edilebilir.

1.6. *Veledu'l-Gurāb Şiiri*

Çoğunlukla hayvanlara, bazılarında da insanlara, bitkilere ve cansız varlıklara yer verilen öğretici nitelikteki edebî türe *fabl* denir. Bu tür yazılarda olaylar hayvanların etrafında gerçekleşir, onlar iyi ve kötü görevleri üstlenerek kişileştirilir ve bunun sonucunda olumlu veya olumsuz bir durumla karşı karşıya kalırlar. İnsana öğüt niteliği taşıyan, eğiticiğinin yanında eğlendirici özelliği de bulunan *fabl* türü eğitim için kullanışlı ve çekici bir türdür.⁴³ Şevkî de şiirlerinde sık sık fabl türünü tercih etmiş, *teşhîs* ve *ıntāk* sanatı ile hayvanları konuşturmuştur. Şair *Karganın Oğlu* şiirini⁴⁴ *fabl* türünde yazmış ve bu şiirde anne karga ile şairi konuşturmuştur. Şairin bu şiirde ebeveyn olmanın önemini karga örneği üzerinden vermeye çalıştığı sezilmektedir. Anne karga yavru kargaya uçmayı öğretmeden gökyüzüne atar, yavru karga ise uçmayı öğrenmediği için yere düşüp yaralanır. Şiirin sonunda anne karganın anne babasının kendisine yaptığı gibi gözetleyici, koruyucu ve yönlendirici olmadığı ifade edilerek bunun yanlış olduğu dersi verilmektedir. Şiir bir çocuğun odaklanma süresi dikkate alındığında uzun sayılmaktadır. Şiirde *dazlak* (*kel*) manasını verdiğimiz ve çocuklar için muğlak sayılabilecek *muzekķak* sözcüğü bulunmaktadır. Ayrıca şiirin çocuklara hitap eden bir şiir koleksiyonunda bulunması pek isabetli görünmemektedir. Zira şiirde çocuğa değil ebeveyne bir hitap söz konusudur.

⁴² M. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi -Belagat-*. 195-196.

⁴³ Uğur Aygün, "La Fable en Tant Qu'un Genre Litteraire et L'analyse de Fable," 115-116.

⁴⁴ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:906.

وَلَدُ الْغُرَابِ

وَمُمَهَّدٌ فِي الْوَكْرِ مِنْ وَلَدِ الْغُرَابِ مُزَقَّقٌ
 كَرُوبِهِبٍ مُتَقَلِّبٍ مُتَأَزَّرٍ، مُتَنَطِّقٍ
 لِبَسِّ الرَّمَادِ عَلَى سَوَا دِجَانِجِهِ وَالْمَفْرَقِ
 كَالْفَحْمِ غَادِرٍ فِي الرَّمَا دِ بَقِيَّةً لَمْ تُحْرَقِ
 ثُلُثَاهُ مِنْقَارٌ وَرَأْسٌ، وَالْأَطَافِرُ مَا بَقِيَ
 ضَخْمُ الدِّمَاغِ عَلَى الْخُلُوعِ مِنَ الْحَجَى وَالْمِنْطُوقِ
 مِنْ أُمِّهِ لَقِيَ الصَّغِيرُ يَزِيرُ مِنَ الْبَلِيَّةِ مَا لَقِيَ
 جَلَبَتْ عَلَيْهِ مَا تَدُو دُ الْأُمَهَاتِ وَتَنْقِي
 فُتِنَتْ بِهِ، فَتَوَهَّمَتْ فِيهِ قُوَى لَمْ تَخْلُقِ
 قَالَتْ: كَبُرَتْ، فِتْنِبَ كَمَا وَثَبَ الْكِبَارُ، وَحَلَّقِ
 وَرَمَتْ بِهِ فِي الْجَوِّ، لَمْ تَحْرُصْ، وَلَمْ تَسْتَوْثِقِ
 فَهَوَى، فَمُرَّقَ فِي فِنَاءِ الدَّارِ شَرًّا مُمَرَّقِ
 وَسَمِعَتْ قَاقَاتٍ تُرْدُ دُ فِي الْفِضَاءِ وَتَرْتَقِي
 وَرَأَيْتُ غُرْبَانًا تَقَرَّرُ قُ فِي السَّمَاءِ وَتَلْتَقِي
 وَعَرَفْتُ رَنَّةَ أُمِّهِ فِي الصَّارِخَاتِ النَّعَقِ
 فَأَسْرَتْ، فَالْتَفَنَتْ، فَقَلْبُ لَهَا مَقَالَةٌ مُشْفِقِ:
 أَطْلَقْتَهُ؛ وَلَوْ امْتَحَنَ تِجَانِحَهُ لَمْ تُطْلِقِي
 وَكَمَا تَرَفَّقَ وَالِدَا لِكَ عَلَيْكَ لَمْ تَنْرَفَقِي!

Karganın Oğlu

Dazlak bir karga yavrusu yuvada kendini yaymış,
 Beline kuşak sarmış, peştamal giymiş ve başına takke geçirmiş
 küçük bir keşiş gibi,
 Siyah kanatlarına ve saç ayırım yerlerine gri kül rengi giymiş,
 Tıpkı yanmayan kısımlarını kül içinde bırakan kömür gibi,
 Üçte ikisi gaga ve kafa, geriye kalanı ise tırnak,
 Akıl ve mantıktan yoksun kocaman bir kafa,
 Küçük yavru annesi yüzünden sıkıntıya düştü,
 Annelerin korkup sakındığı şeyi onun başına getirdi.
 O (anne) yavrusuna âşıkı ve onda görülmemiş güçler olduğunu
 zannetti.
 Ona "Büyüdün artık, büyüklerin sıçradığı gibi sıçra ve uç." dedi.
 Onu havaya fırlattı, yönlendirmedi ve kontrol etmedi.
 Ardından (yavru karga) hemen evin avlusuna düştü, paramparça
 oldu.

Gökyüzünde yankılanan ve gökyüzüne doğru yükselen gılgamlar duydum.

Gökyüzünde dehşetle gâh bir araya gelip gâh ayrılan kargalar gördüm.

Kargaların çığıllıkları arasında annesinin çığıllığını hemen tanıdım.

Ona seslendim, bana döndü ve şefkatli bir şekilde ona şöyle dedim:

Onu fırlattın; eğer uçup uçmadığını kontrol etseydin, fırlatmazdın.

Anne ve babanın sana merhametle muamele ettiği gibi sen ona muamele etmedin!

1.7. *En-Nil Şiiri*

Afrika'nın kuzeydoğusunda bulunan döküldüğü yerden Akdeniz'e kadar uzanıp dünyanın en uzun nehri olan ve 6648 km yer kat eden Nil; Burundi, Ruanda, Tanzanya, Uganda, Kenya, Zaire, Etiyopya, Sudan ve Mısır olmak üzere dokuz ülkeden geçmektedir. O, tarih boyunca özellikle Mısır'ın dinî, kültürel, siyasal, ekonomik ve sosyal hayatında büyük rol oynamış, Mısır'a adeta hayat kaynağı olmuştur.⁴⁵ "Nil nehri olmadan Mısır, kum çölünden öteye geçemezdi. O, Mısır'daki bütün hayvanî ve nebatî hayatın membaı, can damarıdır."⁴⁶ Zikredilen özelliklere sahip olan Nil, Ahmed Şevkî'nin çok önemseydiği bir simgedir. Eserlerinde onun bereketinden sıkça bahseden şair adeta bir Nil aşığıdır. Ona olan düşkünlüğünü Fâtimî bir şairin şu beyti ile sık sık dile getirmektedir:⁴⁷

إذا كُنْتُ فِي مِصْرَ وَلَمْ تَكْ سَاكِنًا على نِيلِهَا الْجَارِي فَمَا أَنْتَ فِي مِصْرَ ٤٨

Mısır'da olup da Nil'in yakınında oturmuyorsan Mısır'da değilsin demektir.

Doğa güzelliklerine düşkün olan şair, manzum ve mensur pek çok eserinde vatanında bulunan bir doğa harikası olan Nil Nehri'nden bahsedip onu övmüştür. Doğal güzellikleri koruma ve sevmeye bilincini çocuklara da aktarmayı hedefleyen şair, Nil temasına çocuk şiirlerinde de yer vermiştir. *Divānu'l-Etfāl*'de yer alan *Nil* başlıklı şiirde,⁴⁹ Nil'in bereketlerinden bahsedip Nil'i çocukların anlayabileceği düzeyde tasvir etmiştir, ayrıca şiirde *fabl* türünü kullanarak Nil Nehri'ni kişiselleştirmiştir.

⁴⁵ Eymen Fuâd Seyyid, "Nil," *DİA*, 33:122.

⁴⁶ Yusuf Ziya Özer, *Mısır Tarihi*, 9.

⁴⁷ Huseyn Şevkî, *Ebî Şevkî*, 97-98.

⁴⁸ Şevkî, *Ebî Şevkî*, 98.

⁴⁹ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:906-907.

Sözlükte “çok, pek çok” anlamındaki sıfat ile “ırmak” anlamına gelen *kevşer*, İslami literatürde Rasulullah’a ayrılan, bütün cennet ırmaklarının kendisinden doğduğu büyük bir su kaynağını ifade etmektedir.⁵⁰ Şair de çok ehemmiyet verdiği Nil’i *kevşere* benzeterek çocukların zihninde *kevşer* ve cennet kavramlarını canlandırmak istemiştir. Ayrıca bu şiirde *kevşer*den bahsedilen mısradaki Kevşer suresi 1. ayete *telmîh* yapmıştır.

النَّيْلُ

النَّيْلُ الْعَذْبُ هُوَ الْكَوْثُرُ وَالْجَنَّةُ شَاطِئُهُ الْأَخْضَرُ
رَبَّانُ الصَّفْحَةِ وَالْمَنْظَرُ مَا أَبْهَى الْخُلْدَ وَمَا أَنْصَرَ!
* * *

الْبَحْرُ الْقَيَّاضُ، الْفُؤْدُسُ السَّاقِي النَّاسِ وَمَا غَرَسُوا
وَهُوَ الْمُنَوَالُ لِمَا لَبَسُوا وَالْمُنْعِمُ بِالْقَطَنِ الْأَنْوَرُ
* * *

جَعَلَ الْإِحْسَانَ لَهُ شَرْعًا لَمْ يُخْلِ الْوَادِيَّ مِنْ مَرْعَى
فَقَرَى زَرْعًا يَتَلَوُّ زَرْعًا وَهَنَا يُجْنَى، وَهَنَا يُبْدَرُ
* * *

جَارٍ وَيُرَى لَيْسَ بِجَارٍ لِأَنَاءَةٍ فِيهِ وَوَقَارٍ
يَنْصَبُ كَتَلٍ مُنْهَارٍ وَيَصْحُجُّ فَتَحْسَبُهُ يَزَارُ
* * *

حَبَشِيُّ اللَّوْنِ كَجَبْرِتِهِ مِنْ مَنْبَعِهِ وَبُحَيْرَتِهِ
صَبَّغَ الشَّطِئِينَ بِسُمْرَتِهِ لَوْنًا كَالْمَسْكِ وَكَالْعَنْبَرِ

Nil

Tatlı Nil, işte kevser odur, cennet ise onun yeşil kıyısıdır;

Manzarası ne kadar da sonsuz, görkemli ve güzel bir cennettir.

Bereketli deniz, insanların ettiklerinin kutsal sâkîsi,

O insanların giydiklerinin tezgâhıdır, (onlara) bembeyaz pamuklar ihсан eder.

İhsan etmeyi kendine düstur edinmiştir, vadileri meradan yoksun bırakmaz.

Art arda ekinler görürsün, burada ekilir orada biçilir.

Yumuşak ve sakin bir komşu değildir.

Üzerinde yer yer çökmüş öbekler oluşur ve yayılır, haykırır ve onun kükreyeceğini anlarsın.

Kaynağı ve göllerinden dolayı komşuları gibi habeşî renklidir.

⁵⁰ Mustafa Ertürk, “Havz-ı Kevser,” *DİA*, 16:546.

Esmer rengiyle iki kıyasına da misk ve amber misali bir hava verdi.

1.8. *El-Medrese Şiiri*

Okul insanın doğup büyüdüğü evden sonraki ikinci yuvasıdır. Okul yaşantıları, çocukların hayatını bir ömür etkiler. Öğretmen çocuğun okuldaki annesi veya babası, sınıf arkadaşları ise okuldaki kardeşleridir. Çocuklar okula başladıklarında alışma süreci geçirirler ve kimi zaman bu süreç onlara zor gelir. Fakat alışma sürecinin ardından okul çocuğun hem öğrenme hem eğlenme ortamı haline gelir. Şair de *el-Medrese* başlıklı şiirinde⁵¹ *teşhîs* (kişiselleştirme) ve *inţāk* (konuşturma) sanatı ile okulu konuşturmuştur. Çocuklara okulun kendileri için nasıl bir yer olacağı konusunda fikirler vermek ve onu sevdirmek bu şiirin hedeflerindedir. İlmî literatürde bazı alimler eserlerine *Miftāhu'l-'Ulüm*, *Mefātihu'l-Ġayb*, *Misbāhu'l-Envār*, *Miftāhu'l-Esrār* gibi isimler vererek içerisinde işledikleri konunun önemine dikkat çekip ilgi uyandırmak istemişlerdir. Şairin bu şiirinde okul için “fikrin lambası” ve “zihnin anahtarı” anlamına gelen *misbāhu li'l-fikr* ve *miftāhu li'z-zihn* ifadelerini kullanmasının o eserlere bir gönderme içerdiği söylenebilir. Fakat şiirin hitap ettiği kitle olan çocuklar için bu kavramların yabancı kalabilecek soyutlukta olduğu da ifade edilmesi gereken bir husustur.

الْمَدْرَسَةُ

أنا المدرسة اجعلني كأمٍّ، لا تمل عني
ولا تفرغ كماخوذٍ من البيت إلى السجن
كأني وجه صيادٍ وأنت الطير في الغصن
ولا بد لك اليوم -وإلا فغداً- مني
أو استغن عن العقل إذن عني تستغني
أنا المصباح للفكر أنا المفتاح للذهن
أنا الباب إلى المجد تعال ادخل على اليمين
غداً ترزق في حوشي ولا تشبع من صحنِي
وألقاك بإخوانٍ يُدانونك في السين
تناديهم بيا فكري ويا حسني
وأبائٍ أحبوك وما أنت لهم بآبن

Okul

Ben okulum, beni annen kabul et, benden sıkılma.

Evden alınıp hapse koyulmuş gibi korkma.

⁵¹ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:907.

Ben bir avcı yüzü gibiyim, sense daldaki bir kuş,
 Bugün -veya yarın- benden kaçışın yok.
 İstersen akıldan vazgeç öyleyse benden vazgeçersin.
 Ben fikrin lambası, zihninin anahtarım,
 Ben izzete açılan bir kapıyım, gel şöyle sağdan gir.
 Yarın avlum dolar taşar, sahanımdan yemeğe doyamazsın.
 Seni yaşıt kardeşlerinle buluştururum.
 “Ey Fikrî, Ey Şevkî, Ey Hüsni!” diye seslenirsin onlara,
 Babalar (öğretmenler) çocukları olmadığın halde severler seni.

1.9. Neşîdu Mısr Şiiri

Vatanına âşık olan Aḥmed Şevkî bunu şiirlerine yansıtmıştır. *Neşîdu Mısr* isimli çocuk şiirinde de⁵² Mısır'ı tasvir edip övmektedir. Mısırlı çocuklarda da aynı bilincin oluşmasını istemektedir ki divanında bu içerikte pek çok şiir nazm etmiştir. *Neşîdu Mısr* da bu şiirlerden biridir. Yine çocukların odak süresi dikkate alındığında şiir çocuklar için uzun sayılmaktadır. Ayrıca dilinin çocukların anlayabileceği düzeyde olmadığı ve kapalı ifadeler içerdiği söylenebilir.

نَشِيدُ مِصْرَ

بَنَى مِصْرَ مَكَانَكُمْ تَهَيَّأَ فَهَيَّأَ مَهْدُوا لِلْمَلِكِ هَيَّأَ
 خُذُوا شَمْسَ النَّهَارِ لَهُ خَلِيًّا أَلَمْ تَكُ تَأْجُ أَوْلَكُمْ مَلِيًّا؟!

* * *

عَلَى الْأَخْلَاقِ خُطُوا الْمَلِكِ وَابْنُوا فَلَيْسَ وِرَاءَهَا لِلْعِزِّ رُكْنُ
 أَلَيْسَ لَكُمْ بُوَادِي النَّبِيلِ عَدْنُ وَكُوْتُرُهَا الَّذِي يَجْرِي شَهْبًا؟!

* * *

لَنَا وَطَنٌ بِنَافْسِنَا نَقِيهِ وَبِالدُّنْيَا الْعَرِيضَةِ نَفْتِدِيهِ
 إِذَا مَا سَيَلَّتِ الْأَرْوَاحُ فِيهِ بَدَلْنَاهَا كَأَنْ لَمْ نُعْطِ شَيْئًا

* * *

لَنَا الْهَرَمُ الَّذِي صَحِبَ الزَّمَانَ وَمِنْ حَدَثَانِهِ أَخَذَ الْأَمَانَ
 وَنَحْنُ بَنُو السَّنَا الْعَالِي، نَمَانَا أَوْائِلُ عَلَّمُوا الْأُمَمَ الرُّقِيَا

* * *

تَطَاوَلَ عَهْدُهُمْ عِزًا وَفَخْرًا فَلَمَّا آلَ لِلتَّارِيخِ دُخْرًا
 نَشَانَا نَشَاءُ فِي الْمَجْدِ أُخْرَى جَعَلْنَا الْحَقَّ مَطْهَرًا الْعَلِيَّا

* * *

⁵² Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:908.

جَعَلْنَا مِصْرَ مَلَّةَ ذِي الْجَلَالِ وَالْفُتَا الصَّلِيبِ عَلَى الْهَوَالِ
وَأَقْبَلْنَا كَصَفِّ مَنْ عَوَالٍ يُشْدُّ السَّمَّهْرِيُّ السَّمَّهْرِيَا

* * *

نَرُومُ لِمِصْرَ عِزًّا لَا يُرَامُ يَرِفُّ عَلَى جَوَانِبِهِ السَّلَامُ
وَيَنْعُمُ فِيهِ جِيرَانُ كِرَامٍ فَلَنْ تَجِدَ النَّزِيلَ بِنَا شَفِيَا

* * *

نَقُومُ عَلَى الْبِنَايَةِ مُحْسِنِينَا وَنَعَهْدُ بِالْتَّمَامِ إِلَى بِنِينَا
إِلَيْكَ نَمُوتُ - مِصْرُ - كَمَا حَيِينَا وَيَبْقَى وَجْهُكَ الْمَقْدِيُّ حَيَا

Mısır Marşı

Olduğunuz yerde Mısır'ı kurun, haydi, hükümdarlık için engelleri yok edin.

Günün güneşini onun (Mısır) için süsleyin, o (Mısır) sizden öncekilerin tacı değil miydi?

Ahlak üzerine saltanatınızı çizin ve ilerleyin, ahlak dışında kalmak saygınlık değildir.

Sizin için Nil Vadisinde cennet ve şırıl şırıl akan pınar yok mu?

Bir vatanımız vardır, canlarımızla onu koruruz ve bütün dünyayı ona feda ederiz.

Ruhlar orda akıp giderken ruhlarımızı feda ettik ama sanki hiçbir şey vermedik.

Zamana tanıklık eden ve onun sıkıntılarından eman almış piramitlerimiz var.

Biz Sanā oğulları, büyük milletiz, önceki dedelerimiz diğer milletlere medenileşmeyi öğrettiler,

Onların saltanatları şeref ve saygınlıkla sürdü ve onlar tarih için bir hazine sayılır.

Ayrıca ihtişam içinde büyüdük ve hakikati onun en büyük tecellisi kıldık.

Mısır'ı ihtişam sahibi bir millet yaptık, çarmıhı (Hristiyan) ve hilali (Müslüman) yakınlaştırdık.

Bir saf olarak öne çıktık bir mızrak bir mızrağa sıkışmış gibi,

Mısır için yok edilmeyecek bir izzet istiyoruz, o izzetin etrafında barış çırpıntısı,

Cömert komşular oradan faydalanırlar, bizden şikayetçi, mutsuz bir misafir bulunmaz.

İyilikler yapıyoruz ve onların tamamında çocuklarımızı görevlendiriyoruz.

Senin için ölürüz -Mısır- yaşadığımız gibi; ama senin hürmetine feda edilenler diri kalır.

1.10. *Neşidu'l-Keşşāfe Şiiri*

İzcilik, gençleri ruh ve bedence sağlam ve faydalı bir biçimde yetiştirmeyi, onların dayanışma ve yardımlaşma duygularını geliştirmeyi amaçlayan dünya çapında bir spor ve eğitim örgütüdür.⁵³ Şair, *Neşidu'l-Keşşāfe* şiirinde⁵⁴ çocukları izci olmaya teşvik etmek amacıyla onların özelliklerini tasvir etmiştir. Şair şiirde çeşitli ayetlere *telmih* yaparak izcilerin özelliklerini ayetlere dayandırmıştır. Bunun örneği edebî sanatlar başlığı altında verilmiştir.

نَشِيدُ الْكَشَّافَةِ

نَحْنُ الْكَشَّافَةُ فِي الْوَادِي جَبْرِيلُ الرُّوحُ لَنَا حَادِي
يَارَبِّ، بَعِيسَى، وَالْهَادِي وَبِمُوسَى خَدُّ بَيْدِ الْوَطْنِ

* * *

كَشَّافَةُ مِصْرَ، وَصَبِيئُهَا وَمَنَاةُ الدَّارِ، وَمُنِيئُهَا
وَجَمَالُ الْأَرْضِ، وَحَلِيئُهَا وَطَلَانُ أَفْرَاحِ الْمَدِينِ

* * *

تَبْتَدِرُ الْخَيْرَ، وَتَسْتَيْقُ مَا يَرْضَى الْخَالِقُ وَالْخُلُقُ
بِالنَّفْسِ وَخَالِقِهَا نَثَقُ وَتَزِيدُ وَتَوْفَأُ فِي الْمَحْنِ

* * *

فِي السَّهْلِ نَرْفِ رِيَاجِينَا وَنَجُوبُ الصَّخْرِ شِبَاطِينَا
نَبْنِي الْأَبْدَانَ وَتَبْنِينَا وَالْهَمَّةُ فِي الْجِسْمِ الْمَرْنِ

* * *

وَنُخَلِّي الْخَلْقَ وَمَا اعْتَقَدُوا وَلَوْجَهُ الْخَالِقِ نَجْتَهْدُ
نَأْسُو الْجُرْحَى أَلَى وَجُدُوا وَنُدَاوِي مِنْ جَرْحِ الزَّمَنِ

* * *

فِي الصِّدْقِ نَشَأْنَا وَالْكَرَمِ وَالْعَقَّةَ عَنْ مَسِّ الْحَرَمِ
وَرِعَايَةَ طِفْلِ أَوْ هَرَمِ وَالنُّؤْدِ عَنْ الْعَيْدِ الْخُصْنِ

* * *

وَتُؤَافِي الصَّارِخَ فِي اللَّجَجِ وَالنَّارِ السَّاطِعَةَ الْوَهَجِ
لَا نَسْأَلُهُ ثَمَنَ الْمُهَجِّ وَكَفَى بِالْوَجِبِ مِنْ ثَمَنِ

* * *

⁵³ "İzci, İzcilik" Türk Dil Kurumu Sözlükleri, [https://sozluk.gov.tr_\(10.04.2022\)](https://sozluk.gov.tr_(10.04.2022))

⁵⁴ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, IV:908-909.

يَارَبِّ، فَكَيْتُرْنَا عَدَدًا وَايْذُلْ لِأَبْوَتِنَا الْمَدَدَا
هَيْئُ لَهُمْ وَلَنَا رَشَدًا يَارَبِّ، وَخُذْ بِيَدِ الْوَطْنِ

İzci Marşı

Biz vadideki izcileriz, Cebrail reisimizdir

Ya Rabbi, Hz. İsa (a.s.) ve önderimiz Hz. Musa (a.s.) ile vatanın elinden tut

Mısır'ın izcileri, onlar vatanın ümit ettiği ve arzuladığı çocuklarıdır
Ve yeryüzünün güzelliği ve süsü, şehirlerin sevinçlerinin belirtisidir
Hayırda acele ederiz, Yaradani ve yaradılanı memnun etmek için yarışırız

Nefsimize ve Yaraticımıza güvenimiz, zorluklarda tevekkülümüzü daha da arttırırız

Ovada fesleğenler gibi filizleniriz, kayalıklarda dolaşırız

Bedenler inşa ederiz ve vücutlarda bizi bina eder zira gayret güçlü vücuttadır

Yaratılmışların inançlarını terk ettik, yaratıcıya ulaşmak için çabalarız

Yaralıları nerde bulursak tedavi ederiz, çağın yaralarını iyileştiririz
Gerçekten haramlardan uzak, hoşgörü ve iffet içinde büyüdük
Bir çocuğa veya yaşlıya bakmak, zarif ürkek bir kadını korumak
(Yardım çılgılığı ile) bağırana koyu karanlıkta ve parlak alevli bir ateşte dahi olsa ulaşırız

Ondan kan parası istemeyiz, görev için aldığımız maaş yeter bize

Ya rabbi bizim sayımızı arttır, baba olmamız için bize kuvvet bahşet

Onlara ve bize bilinç ver ve vatanın elinden tut

Guluvv'den biraz aşağıda görülen *mübālağa* sanatı, bir şahsı veya bir durumu tasvir ederken etkisini arttırmak amacıyla abartmak demektir.⁵⁵ Şiirin güzelliklerinden sayılan bu özelliği şairin *İzci Marşı*'nda kullandığını şu beyitlerde görülmektedir:

وَرَعَايَةَ طِفْلِ أَوْ هَرَمٍ وَالذُّودَ عَنِ الْغَيْدِ الْخُصْنِ
وَأُتُوفِي الصَّارِخَ فِي اللَّجَجِ وَالنَّارَ السَّاطِعَةَ الْوَهَجِ

Bir çocuğa, zarif ürkek bir kadına veya bir yaşlıya yardımcı olmak onları korumak ve gözetmek güzel bir haslet iken, yardım çılgılığı ile bağırana herkese şiirde ifade edildiği gibi 'koyu karanlıkta ve parlak alevli bir ateşte dahi olsa' diğerk bir ifade ile her zaman ulaşabilmek mübālağadır.

⁵⁵ Kudāme b. Ca'fer, *Naqdu's-Şi'r*, 146.

2. *Dīvānu'l-Etfāl*'in *Ḳāfiye* Özellikleri

Ḳāfiye, diğer ismiyle uyak “en az iki dize sonunda, anlamca ayrı, sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğidir.”⁵⁶ Mısraların sonunda bulunan ses tekrarları olarak da tanımlanan⁵⁷ *Ḳāfiye* şiirin dış yapı özelliklerinden olup ahengi sağlayan en önemli unsurlardandır.⁵⁸ Arap şiiri, eş anlamlı kelimeler, iki veya daha fazla anlama gelen kelimeler ve birbirine karşıt anlama gelen kelimelerin çokluğu sebebiyle *Ḳāfiye* bakımından zengindir bu durum şairlerin *Ḳāfiye* bulmasını kolaylaştırmıştır.⁵⁹

Şiirlerin uyak özelliklerini vermeden şu bilgileri vermekte fayda vardır: *Ḳāfiye* düzenini oluşturan altı harf vardır. Bunlar; *revī*, *vaşl*, *hurūc*, *ridf*, *dahīl* ve *te'sīs*tir. *Revī*, her şiirde olması gereken sahih harftir,⁶⁰ *vaşl*, *revī* harfinin *māḳabli sākin* olduğunda eklenen med harfleridir,⁶¹ *hurūc*, *vaşl hā'sını* takip eden med harfleridir,⁶² *ridf*, *revī* harfinden hemen önce gelen med harfleridir,⁶³ *te'sīs*, *revī* ile arasında harekeli bir harf bulunan *sākin* eliftir,⁶⁴ *dahīl*, *revī* ile *te'sīs* elifi arasında kalan harekeli harftir.⁶⁵

Ahmed Şevkî'nin çocuk şiirlerini derlediği *Dīvānu'l-Etfāl*'in *Ḳāfiye* özellikleri hakkında şunlar söylenebilir;

Kedi ve Temizlik şiirinde; *revī*si fā' (ف), *vaşl*ı hā'-i sekt ve *ridf*ı yā' (ي)'dir. Şiir *muṭlaḳ Ḳāfiye* olarak isimlendirilen *revī*si harekeli *Ḳāfiye* türünde yazılmıştır. *Ḳaşīd* türünde nazm edilmiş bu şiirde *Ḳāfiye* harflerinin tercihi ve bunun şiirin tamamına hâkim olmasından şairin ahengi yakalamada başarılı olduğu görülmektedir.

Büyükanne şiirinin *revī*si kesralı bā' (ب)'dir. Birinci, ikinci, yedinci ve onuncu mısralarda ise gramatik açıdan getirilen yā-i sükūn (ي) bulunmaktadır. *Ḳaşīd* türünde nazm edilmiş bu şiirde ahengin kelime türlerinin farklı kullanılması ve harflerin harekelerinin uyumsuz olması sebebiyle zayıf kaldığı ifade edilebilir.

Ḳaşīd türünde nazm edilmiş *Vatan* şiirinin *revī*si nūn (ن)'dur. *Muṭlaḳ mücerred Ḳāfiye* türünde yazılmış bir şiirdir. Şairin kullandığı *revī* harfinin

⁵⁶ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 59.

⁵⁷ Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 247.

⁵⁸ İsmail Durmuş ve diğerleri, “Kafiye,” *DİA*, 24:149.

⁵⁹ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 186.

⁶⁰ el-Ḥaṭib et-Tebrîzî, *el-Vâfi fi'-'Arūd ve'l-Ḳavâfi*, 200.

⁶¹ et-Tebrîzî, *el-Vâfi*, 202.

⁶² et-Tebrîzî, *el-Vâfi*, 204.

⁶³ et-Tebrîzî, *el-Vâfi*, 205.

⁶⁴ et-Tebrîzî, *el-Vâfi*, 206.

⁶⁵ et-Tebrîzî, *el-Vâfi*, 207.

telaffuz kolaylığı ve bu harfi şiirde hâkim kılması sebebiyle ahengi yakaladığı söylenebilir.

Müzdevce türünde nazm edilmiş olan *Hayvanlara Merhamet* başlıklı şiirde her beyit kendi içinde bir *kāfiye* düzeni ile yazılmıştır. İlk beytin *kāfiyesinin revîsi* kâf (ق), ikinci beytin *revîsi* kef (ك), *vaşlı elif* (ل)tir. Üçüncü beytin *revîsi* lām (ل) *ridfi elif* (ل), dördüncü beytin *revîsi* ‘ayn (ع) *vaşlı hâ*’-i sekt ‘*acuz* kısmında da ahengi sağlamak için tā-i te’nîs kullanılmıştır, beşinci beytin *revîsi* kâf (ق) *vaşlı elif* (ل), altıncı beytin *revîsi* ha’ (ح), yedinci beytin *revîsi* kef (ك), *vaşlı elif* (ل), sekizinci beytin *revîsi* nūn (ن) *ridfi yâ*’ (ي), dokuzuncu beytin *revîsi* ‘ayn (ع) *ridfi vāv* (و) harfidir. Bazı beyitlerde *mutlak mücerred* bazı beyitlerde ise *muḳayyed mücerred kāfiye* türü kullanılmıştır. Beyitlerin kendi içerisinde *kāfiye* düzeni ile yazılması ve söylenişi zor harflerin (ع, ح) tercih edilmesi şiirde ahengin zayıf kaldığını göstermektedir.

Anne başlıklı şiir, med harfi olarak elif-i sākin (ل) ve elif-i maksūra (ى) ve fethalı dāl (د) harflerinin bulunduğu bir *kāfiye* düzenine sahiptir. *Kāfiyenin revîsi* dāl (د), *vaşlı elif-i sākin* (ل) ve elif-i maksūra (ى) harfleridir. Şiir *mutlak mücerred kāfiye* türünde yazılmıştır. *Ḳaşid* türünde nazm edilmiş bu şiirde tercih edilen *revî* harfi ve bu harfin şiirde hâkim olması dolayısıyla ahengin yakalanabildiği ifade edilebilir.

Karganın Oğlu başlıklı şiir, med harfi olarak yâ’ (ي) ve kesralı kâf (ق) harflerinin oluşturduğu bir *kāfiye* düzenine sahiptir. *Kāfiyenin revîsi* kâf (ق)’tır bazı beyitlerde şair *vaşl* harfi olarak yâ’ (ي)’yı da eklemiştir. Şiir *mutlak mücerred kāfiye* türünde yazılmıştır. *Ḳaşid* türünde nazm edilmiş bu şiirde ahengin hâkim olduğu söylenebilir.

Nil şiiri, ilk iki *şadırın revîsi* rā’ (ر), sonraki *şadırın revîsi* dammeli sîn (س), beş ve altıncı *şadırın revîsi* ‘ayn (ع) *vaşlı elif* (ل), sonraki *şadırın revîsi* rā’ (ر) *ridfi elif* (ل), yedi ve sekizinci *şadrların revîsi* rā’ (ر) *vaşlı sekt/vakf hâ*’ (ه)’sıdır. *Nil* şiirinin aaaa, bbba, ccca, aaaa, aaaa şeklinde bir *kāfiye* düzeni bulunmaktadır. *Sınād*, şiirde iki *kāfiyenin* sarf bakımından kalıplarının birbirinden farklı olmasıdır, *kāfiye* kusurlarından sayılır.⁶⁶ *Nil* şiirinde bunun örneği şu beyitlerde görülmektedir:

النَّيْلُ الْعَذْبُ هُوَ الْكُوْتُرُ وَالْجَنَّةُ شَاطِئُهُ الْأَخْضَرُ
رِيَانُ الصَّفْحَةِ وَالْمَنْظَرُ مَا أَبْهَى الْخُلْدَ وَمَا أَنْصَرَ!

Okul şiiri, bazı mısralarda gramatik olarak yâ-i sükūn (ي) ve kesralı nūn (ن) harfinin bulunduğu bir *kāfiye* düzenine sahiptir. *Kāfiyenin revîsi* nūn (ن),

⁶⁶ Ḳudāme b. Ca’fer, *Naḳdu’s-Şi’r*, 182.

vaşl yâ' (ي) harfidir. *Kaşid* türünde nazm edilmiş bu şiir *muṭlaḳ mücerred kâfiye* türünde yazılmıştır.

Mısır Marşı şiiri beyitlerin ilk mısrası olan *şadrlarda* ikişerli oluşturulmuş bir *kâfiye* düzeniyle yazılmıştır. İlk iki *şadrın revîsi* şeddeli *yâ'* (ي) *vaşl* elif (ل), sonraki *şadrın revîsi* dammeli *nün* (ن), beş ve altıncı *şadrın revîsi* *hâ'* (ه) *ridfî yâ'* (ي), sonraki iki *şadrın revîsi* *nün* (ن) *vaşl* elif (ل), dokuz ve onuncu *şadrın revîsi* *râ'* (ر) *ridfî* elif (ل), sonraki *şadrın revîsi* *lâm* (ل) *ridfî* elif (ل), on üç ve on dördüncü *şadrın revîsi* dammeli *mîm* (م) *ridfî* elif (ل), son *şadrların revîsi* *nün* (ن) *vaşl* elif (ل), *ridfî yâ'* (ي)dir. Şiir kimi beyitlerde *muṭlaḳ* kimi beyitlerde *muḳayyed kâfiye* türünde yazılmıştır. Yedi, on bir, on üç ve on beşinci beyitler *muṭlaḳ biridf kâfiye* türündedir. *Mısır Marşı* şiirinin aaaa, bbba, aaaa, bbba, ccca, ddda, eeea, bbba şeklinde bir *kâfiye* düzeni bulunmaktadır.

İzci Marşı şiiri beyitlerin ilk mısrası olan *şadrlarda* ikişerli oluşturulmuş bir *kâfiye* düzeniyle yazılmıştır. İlk grubun *revîsi* kesralı *dâl* (د) *vaşl yâ'* (ي), ikinci grubun *revîsi* *tâ'* (ت), *vaşl hâ'* (ه) *ridfî yâ'* (ي), *hurûcu* elif (ل)dir *muṭlaḳ biridf* ve *hurûc kâfiye* türünde yazılmıştır. Üçüncü grubun *revîsi* dammeli *kâf* (ك)tır *muṭlaḳ mücerred kâfiye* türünde yazılmıştır. Dördüncü grubun *revîsi* *yâ'* (ي), *dahli nün* (ن), *te'sîsi* elif (ل)tir ve *muḳayyed kâfiye* türünde yazılmıştır. Beşinci grubun *revîsi* dammeli *dâl* (د)dir ve *muṭlaḳ mücerred kâfiye* türünde yazılmıştır. Altıncı grubun *revîsi* kesralı *mîm* (م) ve *muṭlaḳ mücerred kâfiye* türünde yazılmıştır. Yedinci grubun *revîsi* *cîm* (ج)dir ve *muṭlaḳ mücerred kâfiye* türünde yazılmıştır. Sekizinci grubun *revîsi* fethalı *dâl* (د) *vaşl* elif (ل)tir. *İzci Marşı* şiirinin aaag, bbbg, cccg, dddg, aaag, eeeg, fffg, aaag şeklinde bir *kâfiye* düzeni bulunmaktadır.

Yukarıda yapılan inceleme sonucunda şairin ahenge önem verdiğini ve tercih ettiği harfler bu konudaki tercihlerinin büyük ölçüde Arap şairlerinin genel eğilimine⁶⁷ uyduğunu göstermektedir.

3. *Dīvānu'l-Eṭfāl*'in Dil ve Üslubu

Şiir dili, bir milletin gündelik yaşantısının içinde kullandığı ortak dil içinde barınan özel bir sanat dilidir.⁶⁸ Şair bu dili ne kadar kıvrak ve işlek kullanırsa şiirin temasını o kadar iyi yansıtır. Şevḳî'nin çalışmaya konu olan şiirlerinin de çeşitli dil özellikleri bulunmaktadır. Şiir yazma konusunda çok yetenekli olan şairin dili kıvrak ve işlek kullandığı söylenebilir.

⁶⁷ İbrahim Fidan, "Arap Şairlerden İbnu'n-Nakîb ve Şiiri," (doktora tezi), 297.

⁶⁸ Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 171.

Arap şiirinde 'iki şatır içerisinde kelimesi bölünen beyte' *müdevver* denir.⁶⁹ Arap şiirinde bu durum kusur olarak görülmemiştir fakat Türk şiirinde kelimenin bölünerek hecelerinden ayrı ayrı mısra oluşturulması olarak tanımlanan ve *yazım sapması* olarak isimlendirilen bu özellik kusur olarak görülmüştür.⁷⁰ Şair zaman zaman *Dīvānu'l-Etfāl*'deki şiirlerin, kelimelerini bölmek suretiyle dizeleri oluşturmuştur. Örneğin *Kedi ve Temizlik* manzumesinde *er-raff* (الرَّفِّ) sözcüğünü ortadan bölüp bir mısrayı *er-ra/ر* ile bitirip diğer mısrayı *ffa/ف* ile başlatmıştır. Çalışmada ele alınan şiirlerde *Kedi ve Temizlik*, *Büyükanne*, *Vatan*, *Anne* ve *Karganın Oğlu* şiirlerinde de bu türden beytin örneğini görülmektedir.

Teşhîs, cansız varlıklara, hayvanlara veya simgesel unsurlara insana özgü özellikler yükleyip kişiselleştirme sanatıdır.⁷¹ Bu dil özelliği şiir koleksiyonunun, *Kedi ve Temizlik* şiirinde kedi, *Vatan* şiirinde rüzgâr ve kuşlar, *Hayvanlara Merhamet* şiirinde hayvanlar, *Karganın Oğlu* şiirinde karga, *Nil* şiirinde Nil nehri ve *Okul* şiirinde okul unsurlarının kişiselleştirilmesi suretiyle karşımıza çıkmaktadır. Şair çocukların zihin dünyasında dolaşmak münasebetiyle yazdığı bu şiirlerde söz konusu dil özelliğini yine çocukların dikkatini çekmek amacıyla sıkça kullanmıştır.

Şiirlerde yer yer günlük konuşma dilinin kullanıldığını da görmekteyiz. *Büyükanne* şiirinde ünlem havası içeren şu beyit günlük konuşma diline örnek olarak verilebilir:

ويح له! ويح له! ذا الولد المَعْدَب!

Vah bu çocuğa! Vah eziyet gören bu çocuğun haline!

Modernleşme hareketinin Arap şiirine yansımalarından biri *kaşidetu'n-nesrdir*, bu şiir türü vezinsiz ve *kâfiyesiz* bir şekilde yazılır.⁷² Bu manzumeler bilinen vezin veya *kâfiye* özelliklerini taşıyor oluşuyla nesre benzediği, belli bir sayıya bağlı kalınmaksızın üçlü, dörtlü, beşli veya daha fazla sayıda dizeden oluşmasıyla da nazım özelliğini taşıdığı için düzyazı şiiri denmiştir.⁷³ *Dīvānu'l-Etfāl*'de şiirlerin genel olarak düzyazı şiirine benzediği söylenebilir. Şiirlerde nesre özgü cümle kuruluşlarının olduğu, şairin zaman zaman nazımdan nesre kaydığı görülmektedir. Örneğin *Hayvanlara Merhamet* şiirindeki şu beyit düz bir söylenişe sahiptir ve bu yönüyle nesre kaymıştır:

⁶⁹ İbrahim Yılmaz, "Klasik Arap Şiirinde Nazım Şekilleri," 132.

⁷⁰ Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 175.

⁷¹ Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 191.

⁷² Mehmet Yalar, *Modern Arap Şiiri -Kavram, Kaynak, Yapı-*, 159.

⁷³ Yalar, *Modern Arap Şiiri*, 163.

الحيوانُ خَلْقٌ لَهُ عَلَيْكَ حَقٌّ

Hayvan senin üzerinde hakları olan bir varlıktır.

Üslup, bir konu, duygu, düşünce ve hayalleri ifade ediş ve dile getiriş biçimidir. Şairin üslubu şiirinde onun dünya görüşünün ve bakış açısının diline yansımaları olarak karşımıza çıkar.⁷⁴ Ahmed Şevki'nin şiirlerinde kullandığı üsluptan onun çevresine karşı duyarlı, merhametli, ilgili, vatanına düşkün, vatanının çocuklarına düşkün ve onların iyiliğini isteyen bir şair olduğu anlaşılmaktadır.

Yalın üslup, okuyucunun güçlük çekmeden anlayabileceği, varlık, olay ve olguların doğrudan doğal hali ile aktarılmasıdır.⁷⁵ Zaman zaman yabancı ve eski kelimeler, edebî sanatlar kullanmış olsa da şairin üslubunu yalın tutmaya çalıştığı ifade edilebilir. Şair, *Kedi ve Temizlik* şiirinde çocuklara temizlik olgusunu bir kedinin kendisini nasıl temizlediğini günlük hayatta da görebilecekleri bir üslup ile tasvir etmiştir. *Büyükanne ve Hayvanlara Merhamet* şiirinde de şiirin ana fikri doğal bir şekilde çocukların anlayacağı olgular üzerinden yalın bir üslup ile yansıtmıştır.

Diyalog üslubu diğer adıyla karşılıklı konuşma üslubu, şairin birini muhatap alarak onunla sohbet etmesi veya şiirde iki kişiyi birbiriyle konuşturmasıdır. Nesre ve tiyatroya özgü olmakla beraber manzumelerde de görülebilen bir üsluptur.⁷⁶ *Vatan* şiirinde üç varlık arasında bir diyalogun bulunmasıyla (iki kuş ve rüzgâr), *Karganın Oğlu* şiirinde de anne karga, karga ve şairin diyalog halinde olmasıyla bu üslup karşımıza çıkmaktadır.

Nil şiirinde şairin *lirik* bir üslup kullandığı ifade edilebilir. Şairin doğal güzelliklere özellikle Nil Nehrine olan düşkünlüğü şiirlerine yansımıştır. Şair, *Nil* şiirinde de onun güzelliği ile iç dünyasındaki Nil'e karşı duygularını sentezleyerek şiirine aktarmıştır.

Hitabet üslubu, bir topluluğa veya kitleye hitap etmektir ve şiirlerde de kullanılır. Özellikle marş olarak yazılan şiirlerde görülen bir üsluptur.⁷⁷ Bu üslup, *Divānu'l-Etfāl*'de *Mısır Marşı*, *İzci Marşı* şiirlerinde görülmektedir.

Tasvirî üslup, varlıkların, olguların değişik özellik ve niteliklerini betimleme yoluyla belirtmedir.⁷⁸ *Okul* şiirinde, okula gitmemiş çocuklar için okul unsurunun konuşturularak özelliklerini betimlenmesiyle bu üslup

⁷⁴ Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 204.

⁷⁵ Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 240.

⁷⁶ Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 217.

⁷⁷ Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 216.

⁷⁸ Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 239.

karşımıza çıkmaktadır. *Kedi ve Temizlik* şiirinde de kedinin kendisini nasıl temizlediği betimlenerek bu üslup kullanılmıştır. *Büyükanne* şiirinde de çocuğun büyükannesi ile olan bir durumu tasvir edilmiştir. *Vatan* şiirinde de mekân tasvirleri söz konusudur.

Anne şiiri, soyut bir üslubun kullanıldığı kapalı bir şiirdir denebilir. Bu şiirde oldukça fazla mecaz ve benzetme kullanılmıştır.

Divānu'l-Etfāl'de şair, ana fikri aktarırken çocuğun zihin dünyasından örnekler vermiştir. Örneğin; *Büyükanne* şiirinde günlük hayatta da gerçekleşebilecek anne babadan saklanırken büyükanne veya büyükbabanın arkasına saklanma olayı, *Hayvanlara Merhamet* şiirinde hayvanların etinden ve sütünden faydalandığımız için aşevi, sabanlar aracılığıyla tarlaları sürdükleri için tarımın hizmetkârı olduklarının ifade edilmesi, *Nil* şiirinde Nil nehrinin insanlara faydasından bahsederken giysiler, kutsal saki gibi örnekler verilmesi, *İzci Marşı* şiirinde izcilerin özelliklerinden bahsederken kadınları, yaşlıları ve çocukları himaye ettiklerinin ifade edilmesi şairin örnekleme yöntemini kullandığını göstermektedir.

Şair, *Divānu'l-Etfāl*'de *emir, nidā ve istifhām* üsluplarını da kullanmıştır. Örneğin, *Hayvanlara Merhamet* şiirinde tavsiye niteliğinde emir üslubunu kullandığı şu beyitlerde görülmektedir:

إِن كَلَّ دَعُهُ يَسْتَرْخُ وِداوَه إِذَا جُرْحُ
وَلَا يَجُعُ فِي دَارِكَا أَوْ يَظْمُ فِي جَوَارِكَا

Yorulursa dinlenmesine izin ver ve yaralanırsa onu tedavi et
Evinde aç bırakma/acı çektirme veya mahallende susuz bırakma
İzci Marşı şiirindeki şu beyit *nidā* üslubuna örnek verilebilir:

يَارَبِّ، بَعِيْسِي، وَالْهَادِي وَمُوسَى خَدُّ بَيْدِ الْوَطْنِ

Ya Rabbi, İsa (a.s.) ve önderimiz Musa (a.s.) ile vatanın elinden tut

Büyükanne şiirindeki şu beyitte istifham üslubuna örnek verilebilir ve *istifhāmu't-takrîr* örneğidir. *Takrîr* sorulan soruyu kabule sevk etmektir⁷⁹:

أَلَمْ تَكُنْ تَصْنَعُ مَا يَصْنَعُ إِذَا أَنْتَ صَبِي؟

Sen çocuk olsaydın onun yaptığını yapmaz mıydın?

Şair, şiirlerde *kāfiye* oluşturmak amacıyla bazen sözcüklere fazladan harf eklediği gibi (Bkz: *Kedi ve Temizlik* Şiiri ha/° harfi) okuma kolaylığı sağlaması amacıyla da bazen sözcüklerden harfler düşürmüştür. Örneğin

⁷⁹ Ali Bulut, *Belâgat Terimleri Sözlüğü*, 246.

Karganın oğlu şiirindeki şu beyitte okuma kolaylığı sunması açısından ‘ta’ harfini düşürmüştür;

وَرَأَيْتُ غَرْبَانًا تَفَرَّ قُ فِي السَّمَاءِ وَتَلْتَقِي

Gökyüzünde dehşetle gah bir araya gelip gah ayrılan kargalar gördüm.

4. *Divānu'l-Etfāl*'deki Edebî Sanatlar

Ahmed Şevkî şiirlerinde belagat sanatlarına sık sık yer vermiştir. Bu başlık altında şiirlerde tespit edilen sanatlara yer verilmiştir.

4.1. *Me'ānī* Sanatları

4.1.1. *Kaşr*

Kaşr sözlükte hapsedmek, kısaltmak, daraltmak, engellemek, tahsis etmek manalarına gelirken⁸⁰ istilahta bir şeyin başka bir şeye özel bir yolla tahsis edilmesi ve sadece onu belirtmesi anlamına gelir.⁸¹ *Kedi ve Temizlik* şiirindeki şu beyitte *sivā* edatı ile *kaşr* yapılmıştır:

وَمِنَ الْأَنْوَابِ لَمْ تَمَلِكْ سَوَى فِرْوِ قَطِيفِهِ

Pelüş kürkünden başka sahip olduğu elbisesi yoktur

Büyükanne şiirindeki şu beyitte *ğayr* edatı ile çocuk sığınacağı kişiyi büyükannesi ile *taḥşiş* etmiştir:

فَلَمْ أَجِدْ لِي مِنْهُ غَيْرَ جَدَّتِي مِنْ مَهْرَبٍ

Sığınmak için büyükannemden başka kimse bulamadım

Anne şiirindeki şu beyitte de *sivā* edatı ile *kaşr* yapılmıştır:

لَوْلَا النَّفْيُ لَقُلْتُ: لَمْ يَخْلُقْ سِوَاكَ الْوَالِدَا!

Eğer günah olmasaydı, çocuğu sadece sen yarattın anne, derdim!

4.1.2. *İtnāb*

İtnāb, sözü alışık olunandan fazla lafızla icra etmek demektir. *Zikru'l-ḥāş ba'de'l-'ām*, *zikru'l-'ām ba'de'l-ḥāş*, *el-īdāh ba'de'l-ibhām*, *tevşīf*, *tekrār*, *i'tirād*, *īgāl*, *tezyīl*, *ihtirāş*, *tetmīm* gibi çeşitleri vardır.⁸² *İtnāb* türlerinden olan *tevşīf* teşniye ile biten bir ifadenin ardından teşniye olan kısmın açıklandığı ifadenin gelmesidir⁸³, aşağıdaki beyitlerde de ilk beyitte geçen “iki inci” ifadesi sonraki beyitte açıklanarak *tevşīf* yapılmaktadır:

⁸⁰ Ebü Naşr İsmail b. Ḥammād el-Cevherî, *Tācu'l-Luğa ve Şihāhu'l-'Arabīyye*, 944-945.

⁸¹ Ahmed el-Hāşimî, *Cevāhiru'l-Belāğa fi'l-Me'ānī ve'l-Beyān ve'l-Bedi'*, 165.

⁸² el-Hāşimî, *Cevāhiru'l-Belāğa*, 201-205.

⁸³ el-Hāşimî, *Cevāhiru'l-Belāğa*, 202.

حَيًّا وَقَالَ: دُرَّتَا ن فِي وَعَاءٍ مُمْتَهَن
لَقَدْ رَأَيْتُ حَوْلَ صَدِّعَاءٍ، وَفِي ظِلِّ عَدَن

Selam verdi ve şöyle dedi: İşte kıymeti bilinmeyen bir kaptaki iki inci!
San'a'nın etrafında ve Aden'in gölgesinde

4.2. *Beyân* Sanatları

4.2.1. *Teşbîh*

Şebbehe/*شَبَّهَ* fiilinden türetilmiş bir mastar olan ve sözlükte 'bir şeyi başka bir şeye benzetmek' anlamına gelen *teşbîh*,⁸⁴ ıstılahi olarak iki varlık arasındaki yakın ve benzer özellikleriyle bağlantı kurularak birbirine benzetilmesi anlamına gelir.⁸⁵ *Kedi ve Temizlik* şiirinde bulunan *teşbîh* örnekleri ve çeşitleri şunlardır:

دُمِيَةُ الْبَيْتِ الظَّرِيفَةِ

Evin şirin bebeğidir...

Bu mısradaki şair *teşbîh* edatı kullanmadan ve kedinin bebeğe benzeme yönünü zikretmeden kediyi bebeğe benzeterek *teşbîh-i belîğ* kullanmıştır.

إِنَّمَا التَّوْبُ عَلَى الْإِنْسَانِ - انْ عُنَاوَانُ الصَّحِيفَةِ

İnsanın elbisesi gazetenin manşeti gibidir.

Yukarıdaki mısradaki da şair *teşbîh-i belîğ* kullanmıştır. İnsanın elbisesi *teşbîh* edatı kullanmadan gazete manşetine yani karşıya ilk izlenim verecek şeye benzetmiştir.

Vatan şiirinde bulunan *teşbîh* örnekleri şunlardır:

الْحَبُّ فِيهَا سَكَّرٌ وَالْمَاءُ شَهْدٌ وَلَبَنٌ

Tohumu şeker, suyu bal ve süt gibidir.

يَا رِيحُ أَنْتَ ابْنُ السَّبِيِّ ل

Ey rüzgâr, sen seyahat erbabısın

Şair ilk mısradaki *teşbîh* edatı kullanmadan rüzgârın kuşlara anlattığı beldedeki ağaçların tohumunu şeker, oranın suyunu da bal ve süte benzetmiştir. İkinci mısradaki ise yine *teşbîh* edatı kullanmadan rüzgârı herhangi bir yeri mesken edinmediğini ifade etmek amacıyla yolun oğluna benzetmiştir. Her iki mısradaki da *teşbîh* türlerinden *teşbîh-i belîğ* bulunmaktadır.

Hayvanlara Merhamet şiirinde bulunan *teşbîh* sanatları:

⁸⁴ Ebû'l-Fağl İbn Manzûr, *Lisānu'l-'Arab*, 17:503.

⁸⁵ İbn Reşîk el-Kayravânî, *el-'Umde fî Mehāsini's-Şi'ri ve Âdâbihi ve Nakdihi*, 1:286.

حَمُولَةُ الْأَثْقَالِ وَمَرْضِعُ الْأَطْفَالِ
وَمُطْعَمُ الْجَمَاعَةِ وَخَادِمُ الزَّرَاعَةِ

Yüklerin taşıyıcısı ve çocukların sütanesi

Halkın aşevi ve tarımın hizmetkârı

Bu mısralarda *teşbih* çeşitlerinden *teşbih-i cem'* bulunmaktadır. *Müşebbeh* olan hayvan tek, *müşebbeh bih* ise hamma, sütanne, aşevi ve hizmetkâr olarak birden fazladır.

Anne şiirinde bulunan *teşbih* sanatları:

وَالْبَيْتُ أَنْتِ الصَّوْتُ فِيهِ هـ، وَهُوَ لِلصَّوْتِ صَدَى
كَالْبَيْعَا فِي قَفْصٍ: قِيلَ لَهُ، فَقَلْدَا
وَكَالْقَضِيبِ اللَّذْنِ: قَدْ طَاوَعَ فِي الشَّكْلِ الْيَدَا

Sen evsin, içindeki sessin, o (çocuk) da sesin yankısıdır,
Tıpkı taklit et denince taklit eden kafesteki papağan gibi,
Tıpkı esnek bir dal gibi, elde şekilden şekle giren

İlk mısradaki *teşbih* çeşitlerinden *teşbih-i cem'* kullanılmıştır. *Müşebbeh* olan anne tek, *müşebbeh bih* olan ev ve evden gelen ses ise iki tanedir. Devamında ise çocuk bu sesin yansımasına benzetilerek *teşbih-i belîğ* yapılmıştır. Bu benzetme sonucunda çocuğun annenin yaşamını yansıtacağı çıkarımı yapılabilir. İkinci ve üçüncü mısralarda *teşbih* çeşitlerinden *teşbih-i mufaşşal* bulunmaktadır, çocuk papağana benzetilirken benzeme yönü (*vech-i şibh*) her ikisinin de karşısındakini taklit etmesidir. Öte taraftan çocuk esnek bir dala benzetilirken benzeme yönü her ikisinin de elastik olup istenilen şekle girebilmesidir. Bu mısralarda *teşbih* edatı olarak ک/kāf kullanılmıştır.

Nil şiirindeki *teşbih* örnekleri:

النَّيْلُ الْعَذْبُ هُوَ الْكُوْتُرُ وَالْجَنَّةُ شَاطِئُهُ الْأَخْضَرُ

Nil, tatlı bir pınar ve kıyısı yemyeşil bereketli yeşilliklerle dolu bir cennettir

Nil nehri mısradaki *Havz-ı Kevşer'e* ve cennete benzetilmiştir, bu mısradaki ilk olarak *teşbih* türlerinden *teşbih* edatı bulunmadığı için *teşbih-i belîğ* ikinci olarak da tek bir şey birden fazla şeye benzetildiği için *teşbih-i cem'* bulunmaktadır. *Müşebbeh* olan Nil nehri bir tane *müşebbeh bih* olan *Havz-ı Kevşer* ve cennet iki tanedir.

Okul şiirinde şair *teşbih* sanatını pek çok kez kullanmıştır:

أنا المدرسةُ اجعلني كأمّ

Ben okulum beni annen gibi kabul et

Bu mısradaki *teşbîh* edatı olan ك/kāf zikredildiği için *teşbîh* çeşitlerinden *teşbîh-i mürsel* bulunmaktadır. Okul anneye benzetilmiştir.

كأني وجهُ صَيَّادٍ وَأنت الطيرُ في الغصن

Ben bir avcı yüzü gibiyim sense daldaki bir kuş

Bu mısranın ilk cümlesinde *teşbîh* edatı olan ك/kāf zikredildiği için *teşbîh* çeşitlerinden *teşbîh-i mürsel* bulunmaktadır. Okul avcıya benzetilmiştir. İkinci cümlesinde ise *teşbîh* edatı bulunmadığı için *teşbîh-i belîğ* bulunmaktadır.

أنا المصباحُ للفكر أنا المفتاحُ للذهن

Ben fikrin lambası, zihninin anahtarım

Bu mısradaki tek bir şey birden fazla şeye benzetildiği için *teşbîh-i cem'* bulunmaktadır. *Müşebbeh* olan okul bir tane *müşebbeh bih* ise fikir lambası ve zihninin anahtarı olmak üzere iki tanedir.

İzci Marşı şiirindeki şu beyitlerde tek bir şey birden fazla şeye benzetildiği için *teşbîh-i cem'* bulunmaktadır. *Müşebbeh* olan Mısır'ın izcileri bir tane, *müşebbeh bih* olan yeryüzünün güzelliği ve süsü, şehirlerin sevinçlerinin belirtisi ise üç tanedir:

كشافةُ مصرَ، وصبيئُها ومناةُ الدارِ، ومُنِيئُها
وجمالُ الأرضِ، وحليئُها وطلانغُ أفراسِ المدنِ

Mısır'ın izcileri, onlar vatanın ümit ettiği ve arzuladığı çocuklarıdır
Ve yeryüzünün güzelliği ve süsü, şehirlerin sevinçlerinin belirtisi

4.2.2. *Kināye*

Kināye, gerçek manayı düşünmeye engel bir ipucu olması şartıyla bir lafzı gerçek manasına da gelebilecek şekilde başka bir manada kullanma sanatıdır.⁸⁶ *Mısır Marşı* şiirinde bulunan şu beyitte çarmih kelimesinde Hristiyanlardan, hilâl kelimesinde de Müslümanlardan *kināye* bulunmaktadır:

وَأَلْفنا الصليبيّ على الهلالِ

...çarmih (Hristiyanlar) ve hilali (Müslümanlar) yakınlaştırdık

⁸⁶ el-Hâşimî, *Cevāhiru'l-belāga*, 287-288.

4.2.3. Mecāz

Bir lafzı asıl anlamından alıp başka bir manaya taşıma sanatına *mecāz* denir.⁸⁷ *Hayvanlara Merhamet* şiirinde *mecāz* çeşitlerinden *mecāz-ı luğavî* bulunmaktadır, beyitte bulunan dili kesildi ifadesinde dilin gerçekten kesik olması değil hayvanın konuşamaması kastedilmiştir:

لسائه مقطوع وما له ذموع!

Dili kesiktir üstelik gözyaşları da yoktur!

4.3. Bedī' Sanatları

4.3.1. Tenāsüb

Bedī' ilminin *muḥassināt-ı ma'neviyye* kısmından olan *tenāsüb*, diğer isimleriyle *murā'āti'n-nāzīr*, *tevfīk*, *telfīk* ve *itilāf*, iki veya ikiden fazla kelime veya durumun zıtlık dışında bir anlam ilişkisiyle bir ifadede toplanmasıdır.⁸⁸ *Kedi ve Temizlik* şiirinde bulunan *tenāsüb* örnekleri:

وتقوم الظهر والعص - بأوراد شريفه

Öğle ve ikindi vakitlerinde güzel virdler/zikirler yapar(miyavlar).

Yukarıdaki mısra da anlamca birbirine uygun olan öğlen ve ikindi vakitleri arasında *murā'āti'n-nāzīr* vardır.

Anne şiirindeki *tenāsüb* örnekleri:

إن شئت كان العَيْر، أو إن شئت كان الأسدا

O (çocuk) istersen bir eşek istersen bir aslan olur

Verilen mısra da eşek ile aslan aynı türden iki canlı olarak örnek verilmiş ve birbirine uygun olan bu iki kelime arasında *murā'āti'n-nāzīr* bulunmaktadır.

Karganın Oğlu şiirinde bulunan *tenāsüb* örnekleri:

ضحخ الدِّماغ على الخُلُو من الحَجَى والمنطق

Akıl ve mantıktan yoksun kocaman bir kafa

Verilen mısra da anlamca birbirine uygun olan akıl ve mantık kelimelerinde de *murā'āti'n-nāzīr* bulunmaktadır.

Nil şiirinden *tenāsüb* örnekleri:

صَبَعَ الشَّطَّيْنِ بِسُمْرَتِهِ لَوْثًا كَالْمَسْكِ وَالكَعْبَرِ

Esmerliğiyle iki kıyısını da misk ve amber misali bir renge boyadı

⁸⁷ Ebū Ya'qūb es-Sekkākī, *Miftāḥu'l-'Ulūm*, 359.

⁸⁸ el-Hāşimī, *Cevāhiru'l-Belāġa*, 204.

Verilen mısradaki anlamca birbirine uygun olan ve her ikisi de bir koku türü olan misk ve amber kelimelerinde *murā'āti'n-nāzīr* vardır.

Mısır Marşı şiirinde saygınlık anlamına gelen عِزًّا/izā kelimesi ile şeref anlamına gelen فَخْرًا/fahrā sözcüğü anlamca birbirine uygundur bu kelimelerde *murā'āti'n-nāzīr* vardır:

تَطَاوَلَ عَهْدُهُمْ عِزًّا وَفَخْرًا فَلَمَّا آلَ لِلتَّارِيخِ دُخْرًا

Onların saltanatları şeref ve saygınlıkla sürdü ve onlar tarih için bir hazine sayılır

4.3.2. *Ṭibāk*

Muṭābakāt, *ṭaṭbīk*, *teṭābuk*, *teḍādd* ve *tekāfū* olarak da bilinen⁸⁹ ve *muḥassināt-ı ma'neviyyeden* sayılan *ṭibāk* sanatı, zıt anlamlar taşıyan iki kelimenin aynı cümle içinde kullanılmasıdır.⁹⁰ *El-Umm* şiirindeki şu beyitte *ṭibāk* örneği iki isim arasında *ṭibāk* çeşidinden bulunur. Bu sözcükler sapkın anlamına gelen غَيًّا/ġayyā sözcüğü ile akl-ı selim anlamına gelen رُشْدًا/ruṣdā sözcüğüdür:

وَأِنْ تُرِدْ غَيًّا غَوَى أَوْ تَبِعْ رُشْدًا رَشْدًا

Eğer sapkın olmasını istersen sapar, doğru biri olmasını istersen doğru biri olur

4.3.3. *Cinās*

Anlamları farklı, telaffuz veya yazılışları aynı veya benzer lafızların bir arada kullanılmasına *cinās* denir. *Tecnis*, *mücānese* gibi isimleri de olan *cināsın* pek çok çeşidi vardır ve *muḥassināt-ı lafziyyeden* sayılır. Fakat asıl konumuzun dışına çıkmamak için burada sadece şiirde bulunan *cinās* çeşidini zikredeceğiz. *Cināsı* oluşturan iki lafızdan birinin orta harfinin fazla olduğu *cināsa*, *cinās-ı muktenif* denir.⁹¹ *Neşīdu'l-Keşşāfe* şiirinde bulunan aşağıdaki beyitte yaratan anlamındaki لِحَالِقُ/el-ḥālīk sözcüğü ile yaratılan anlamındaki الخُلُقُ/el-ḥulūk sözcüğü arasında *cinās-ı muktenif* bulunmaktadır:

وَنَسْتَبِقُ مَا يَرْضَى الْخَالِقُ وَالْخُلُقُ

...yaradani ve yaradilani memnun etmek için yarışırız

⁸⁹ Bulut, *Belāgat Terimleri Sözlüğü*, 562.

⁹⁰ el-Ḥaṭīb el-Ḳazvīnī, *Telḥīsu'l-Miftāh*, 343.

⁹¹ el-Hāşimī, *Cevāhiru'l-Belāga*, 325-326.

4.3.4. *Telmîh*

Telmîh, nazım veya nesirde bilinen bir olay, atasözü veya meşhur bir söze tamamını zikretmeden yer vermek demektir.⁹² *Er-Rifk bi'l-Ḥayevân* şiirindeki şu mısırda Zuhuruf suresi 13. ayete *telmîh* vardır:

سَخَّرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّعِبَادِ قَبْلَكُمْ

Allah onları size ve sizden önceki kullarının hizmetine verdi.

Neşîdu'l-Keşşâfe şiirindeki şu mısırda da Baḳara suresi 148. ayet ile Âl-i 'İmrân suresi 114. ayete *telmîh* vardır:

نَبْتَدِرُ الْخَيْرَ، وَنَسْتَيْقُ

Hayırda acele ederiz (yarışırız)...

Sonuç

Bir sanatçının aldığı eğitim, yaşadığı toplumun kültürel yapısı ve karakter özellikleri sanatını etkileyen önemli unsurlardandır. Fransız edebiyatına hakimiyeti, Fransızca bilmesi, uzun yıllar Avrupa'da eğitim alması, Mısır'ın devlet adamlarıyla iç içe olduğu bir yaşam sürmüş olması, sürgün hayatı yaşaması ve yaşadığı olaylar da Aḳmed Şevḳî'nin hayata bakışına, şairliğine ve dolayısıyla şiirlerine yön vermiştir. Devrinin el-Mutenebbî'si olarak görülen Aḳmed Şevḳî şiir konusunda oldukça yeteneklidir. Sürgünden önce devlet adamlarına övgü mesabesindeki şiirlerinin temalarında sürgün hayatı sonrası değişiklikler yapmıştır. Sürgün ardından şiirlerinde halktan yana bir tavır sergileyerek gündelik meseleler, dinî, siyasî, tarihî ve toplumsal konulara yer vermiştir. Ayrıca "Milletler ahlakları ile yaşarlar, ahlakı olmayan millet çöküntüye uğrar" anlamındaki beyti ile de toplumun dikkatini sosyal ve ahlaki problemlere çekmeye çalışmıştır.

Vatanına düşkün olan Şevḳî, şiirlerinde Mısır halkının bilimle, ahlakla gelişeceğinin üzerinde durmuştur. Bu bilincin bireyin hayatına erken yaşlarda girmesinin önemli bir zaruret olduğunu düşünen Şevḳî hem kendi torunlarına ve çocuklarına hem de milletin çocuklarına hassasiyet beslemiştir. Bu hassasiyet neticesinde çocuklara ve gençlere divanında sıkça hitap etmiş ve onların edebî ve kültürel gelişimlerini destekleyecek, öğüt ve tavsiyeler içeren temalarda şiirler yazmıştır. Çalışmaya konu olan *Divānu'l-Etfāl* isimli şiir koleksiyonu da bu hassasiyetle yazmış olduğu bir şiirleri içermektedir. Bu koleksiyonda yer alan on adet şarkı ve marşın

⁹² el-Ḳazvînî, *Telḥisu'l-Miftāh*, 426.

temaları Şevkî'ye göre bir kişinin çocukluğundan itibaren bilinçlenmesi gereken konulardır ve çocukların ve gençlerin edebî ve kültürel yönden gelişmesi için yazılmıştır.

Şevkî bu şiirlerinde çocukların dikkatini çekmesi ve onlar üzerinde etkili olması bakımından güçlü bir tür olduğu için *fablı* kullanmıştır. Temizlik hassasiyetini aşılacak için çocuklara sevimli gelebilecek bir hayvan olan kedi motifini kullanmış; büyükanne ve büyükbabanın anne ve baba üzerindeki etkisi ve torunlarına olan sevgisini ifade eden şiir ile de atalara sevgi ve saygıyı aşılamaı hedeflemiştir. Tüm mahlukata merhameti emreden dinin mensubu olarak hayvanların hayatımızı kolaylaştırıcı rolünden bahseden şiir ile onlara merhamet göstermenin önemini içeren mesaj vermiştir. Şiirinde anneyi evden gelen sese, çocuğu da bu sesin yankısına benzeterek bir çocuğun ahlak, karakter ve kişiliğinin inşasında annenin rolünün ne kadar hayati olduğuna dikkat çekmiştir. Büyük bir vatansever olan Şevkî, *Vatan* şiirinde kuş ve rüzgâr motifini kullanarak vatan sevgisi mesajı vermiştir. Nil aşığı olan Şevkî ona olan sevgisini her fırsatta dile getirmiştir. Onun kıymeti bilinmesi gereken bir hazine olduğuna inandığı için yine gençlere ve çocuklara da Nil'in kıymetinin ve nimetlerinin mesajını vermiştir. Bilim silahının önemini her fırsatta dile getiren Şevkî okul şiirinde okulu konuşturarak çocuklara onun önemini aşılacak istemiştir. Vatan sevgisinin yanında Mısır'a da büyük bir sevgi besleyen şair *Mısır Marşı* şiiri ile Mısır'daki Nil nehri ve piramitler gibi simgeleri ifade etmiş, atalarını yüceltmış, Mısır'ın tarih için bir hazine olduğunu ifade etmiştir. İnsanları diğerkâmlığa davet eden, insanların birbirlerinin sıkıntılarını gözetmesinin önemini her fırsatta dile getiren Şevkî, buna en güzel örnek olarak izci figürünü kullanmış ve *İzci Marşı*'nda topluma faydalı olan izcilerden ve izci olmanın önemi ve özelliklerinden bahsetmiştir. Günlük hayattan örnekler vererek bir yandan doğal bir dil kullanan şair, diğer yandan da başvurduğu söz sanatları ile anlatımına zenginlik katmıştır. Çalışmaya konu olan şiirlerde söz sanatlarından *teşbîh* ve *tenâsübün* yoğun kullanıldığı göze çarpan bir husustur. Şiirinde ahengi de gözetken şair *kāfiye* kullanmış ve bu kullanımında zaman zaman bazı lafız, vezin, mana ve *kāfiye* kusurları yapsa da genel olarak başarıyı yakalamıştır. Üslup çeşitliliğine özen göstermiş, sık sık tasvire yer vermiştir. Ancak şiirlerinde muğlak ifadelerin bulunması, şiirlerin hacmini uzun tutması bir dezavantaj olup çocuklarda anlama güçlüğü oluşturduğu ifade edilebilir. Ayrıca koleksiyondaki bazı şiirlerde muhatabı doğru tercih etmediği,

çocuklara değil de ebeveynlere yönelik yazdığı izlenimi verdiği için isabetli olmadığı da göze çarpan başka bir husustur.

Tüm bu değerlendirme ve sonuçlarla beraber çocuk edebiyatı ile ilgilenmek, çocukla dolayısıyla gelecekle ilgilenmek ve ona değer vermek anlamına geldiği için kuvvetle muhtemeldir ki Şevkî de çocuk şiiri ile ilgilenmiştir. Ahmed Şevkî özelde kendi milletinin genelde ise İslam toplumunun fikrî, ahlaki, toplumsal ve edebî kalkınmasına öncülük eden şahsiyetlerdendir. Gerek muhteviyatta gerek şekilde bir yandan geleneğe sıkı sıkıya bağlıyken öte yandan Arap edebiyatına yenilikler katma çabasında olmuştur.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest:

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. / The author declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support:

Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

- Adonis. *Arap Poetikası*. çev. Emrullah İşler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.
- Aktaş, Şerif. *Şiir Tahlili -Tema ve Uygulama-*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.
- Aygün, Uğur. "La Fable en Tant Qu'un Genre Litteraire et L'analyse de Fable." *Turkish Studies -International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8:10 (2013): 115-121.
- Ayyıldız, Esat. "Ahmet Şevki'nin Mısır İstiklalinin Müdafaası İçin Sömürge Yöneticisine Hitaben Nazmettiği Lâmiyye'sinin Tahlili." *Arap Edebiyatında Vatan ve Bağımsızlık Mücadelesi*, ed. Ahmet Hamdi Can ve İhsan Doğru, içinde 1-26. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 2021.
- Badawî, Muhammed Muştafa. "Aḥmad Shawkî, A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry, Cambridge 1975." Çev. Azmi Yüksel. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 31:2 (1987): 479-493.
- el-Buḥārî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl. *Şahîhu'l-Buḥârî*. Beyrüt: Dâru İbn Keşîr, 2002.
- Bulut, Ali. *Belâgat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021.
- el-Cevherî, Ebû Naşr İsmâ'îl b. Ḥammâd. *Tâcu'l-Luğa ve Şihâhu'l-'Arabiyye*. Tah. Ahmed 'Abdulgafûr 'Atţâr. Kâhira: Dâru'l-Hadiş, 2009.
- el-Ceyyûsî, Selmâ el-Ḥadrâ. *el-İtticâhât ve'l-Ḥarakât fî's-Şi'ri'l-'Arabiyyi'l-Ḥadiş*. Çev. Dr. 'Abdu'l-Vâhid Lu'lue. Merkezi Dirâsâtu'l-Vahdetu'l-'Arabiyye: Beyrüt, 2001.
- Çetin, Nurullah. *Şiir Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2019.
- Dayf, Şevkî. *el-Fennu ve Mezâhibuhu fî's-Şi'ri'l-'Arabi*. Kâhira: Dâru'l-Ma'ârif, 1987.

- Dayf, Şevkî. *Şevkî Şâ'iru'l-‘Aşri'l-Hadîş*. Kâhira: el-Hey'etu'l-Mışriyyetu'l-‘Āmmetu li'l-Kitâb, 2010.
- Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2005.
- Doğru, İhsan. *Emîri's-Şu'arâ Ahmet Şevkî ve Şevkiyyât'ında Toplum ve Siyaset*. Konya: Palet Yayınları, 2019.
- Durmuş, İsmail, Mürsel Öztürk ve İskender Pala. "Kafiye." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi [DİA]*. 24:149-153.
- Ebu'l-Ferec, Kudâme b. Ca'fer. *Naqdu's-Şi'r*. Tah. Dr. Muḥammed 'Abdulmun'im Hafâcî. Beyrüt: Dâru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye, tsz.
- Ertürk, Mustafa. "Havz-ı Kevser." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi [DİA]*. 16:546-549.
- Fidan, İbrahim. "Arap Şairlerden İbnu'n-Nakîb ve Şiiri." Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, 2014.
- el-Ĥadîdî, 'Alî. *Fî Edebi'l-Etfâl*. Mısır: Mektebetu'l-Enclü el-Mışriyye, 1988.
- el-Hâşimî, Ahmed. *Cevâhiru'l-Belâğa fî'l-Me'ânî ve'l-Beyân ve'l-Bedî'*. Beyrüt: Mektebetu'l Aşriyye, 1999.
- el-Hîṭî, Hâdî Nu'mân. *Edebu'l-Etfâli Felsefetuhu, Funûnuhu Vesâ'ituhu*. Kâhira: el-Hey'etu'l-Mışriyyetu'l-‘Āmmetu li'l-Kitâb, 1986.
- Hafâcî, Muḥammed 'Abdulmun'im. *Dirâsât fî'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Ĥadîş ve Medârisih*. Beyrüt: Dâru'l-Cil, 1992.
- Heykel, Ahmed. *Taṭavvuru'l-Edebi'l-Ĥadîş fî Mısır: Min Evâilil-Ĥarnî't-Tâsî'a ve 'Aşera ilâ Kıyâmil-Ĥarbi'l-Kubrâ es-Saniye*. Kâhira: Dâru'l-Ma'ârif, 1994.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Faḍl Muḥammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn er-Ruveyfî. *Lisânu'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrüt: Dâru Şâdir, 1993.
- "İzci, İzcilik." Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr> (10.04.2022).
- el-Ĥayravânî, Ebû 'Alî el-Ĥasen b. Reşîk. *El-'Umde fî Meḥâsini's-Şi'ri ve Âdâbihi ve Naqdihi*. 2 c. Tah. Muḥammed Muḥyiddîn Abdulḥamid. Byy: Dâru'l-ceyl, 1981.
- el-Ĥazvîni, el-Ĥaṭîb Muḥammed b. Abdurrahmân. *Telḥîsu'l-Miftâh*. İstanbul: Dâru's-Şifâ, 2017.
- Kehḥâle, 'Umer Riḍâ. *Mu'cemu'l-Muellifîn*. 4 c. Beyrüt: Muessesetu'r-Risâle, 1993.
- Köşeli, Yusuf. "Arap Çocuk Edebiyatı." Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2011.
- Kur'ân Yolu Diyanet Kuran Meali. <https://kuran.diyaret.gov.tr> (02.02.2022).
- Levend, Agâh Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- Mubârek, Zekî. *Ahmed Şevkî*. Beyrüt: Dâru'l-Cil, 1988.
- Özer, Y. Ziya. *Mısır Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987.
- Öznurhan, Halim. "Kudâme b. Ca'fer'e Göre Şiir Kusurları." *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7:12 (2005): 131-155.
- Saraç, M. Yekta. *Klâsik Edebiyat Bilgisi -Belagat-*. İstanbul: Bilimevi Basın Yayın, 2019.
- es-Sekkâkî, Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Ebî Bekr Muḥammed b. 'Alî. *Miftâhu'l-'Ulûm*. Tah. Na'im Zarzûr. Beyrüt: Dâru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye, 1987.

- Seyyid, Eymen Fuâd. "Nil." *DîA*. 33:122-123.
- Şaban, İbrahim ve Abdussettar al-Hajhamad. "Ahmet Şevki ve Endülüs'te Kaleme Aldığı Şiirler." *Doğu Göç Edebiyatı*, ed. Onur Kılıçer ve Hatice Görgün, içinde 248-256. İstanbul: Demavend Yayınları, 2017.
- Şevkî, Aḥmed. *Divānu Aḥmed Şevkî*, 4 c. Beyrüt: Dâru Şadr, tsz.
- Şevkî, Aḥmed. *eş-Şevkiyyât*. 4 c. Kâhira: Muessesetu Hindâvî li't-Ta'lim ve's-Şekâfe, 2011. <https://www.hindawi.org/books/70706142/>
- Şevkî, Hüseyin. *Ebî Şevkî*. Kâhira: Mektebetu'n-Nehdâti'l-Miṣriyye, 1947.
- Şihâte, Ḥâsen. *Edebu't-Tıflî'l-'Arabî: Dirâsât ve Buhûs*. Kâhira: ed-Dâru'l-Miṣriyyeti'l-Lubnâniyye, 1994.
- et-Tebrizî, el-Ḥaṭîb Ebû Zekeriyâ Yaḥyâ b. 'Alî. *El-Vâfi fi'-'Arûd ve'l-Ḳavâfi*. Tah. Faḥreddîn Ḳabâve. Dımaşq: Dâru'l-Fikr, 1986.
- Uralgiray Yusuf. "Ahmed Şevki." *Ankara Üniversitesi Doğu Dilleri Dergisi* 1:4 (1970): 213-260.
- Uylaş, Rûmeysa Zeynep. "Arap Edebiyatında Çocuk Şiiri." *Doğu Esintileri* 15 (2021): 327-350.
- Uylaş, Rûmeysa Zeynep. "Arap Edebiyatında Çocuk Şiiri." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2017.
- Ürün, Ahmet Kâzım. *1868-1932 Mısır'da Türk Bir Şair: Ahmet Şevki*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002.
- Yalar, Mehmet. *Modern Arap Şiiri -Kavram, Kaynak, Yapı-*. Bursa: Arasta Yayınları, 2003.
- Yazıcı, Hüseyin. "Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmed Şevki ve Şiirlerinde Sultan II. Abdulhamid." *İlmî Araştırmalar Dergisi* 4 (1997): 179-192.
- Yılmaz, İbrahim. "Klasik Arap Şiirinde Nazım Şekilleri." *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2004): 108-133.
- Zelaṭ, Aḥmed. *Edebu'l-Etfâl beyne Aḥmed Şevkî ve 'Uşman Celâl*. Mansûra: Mektebetu'l-Vefâ, 1994.